

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Annie Lööf

Ett svenskt kronvitnesssystem?
Billighetskälén och en ny
strafflindringsgrund

Examensarbete
30 högskolepoäng

Per Ole Träskman

Straffrätt

VT2011

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och Material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	10
2 STRAFFVÄRDET OCH BILLIGHETSSKÄLEN I BROTTSBALKEN	11
2.1 Straffvärdet	11
2.2 Bedömning av straffvärdet	12
2.3 Bakgrunden till billighetsskälens	13
2.4 Billighetsskälens utformning	14
2.5 Billighetsskälens både vid straffvärde och påföljd	16
2.6 Vissa avgränsningar för billighetsskälens	17
3 ÖVERVÄGANDEN FRÅN STATLIGA UTREDNINGAR I FRÅGA OM KRONVITTNE	19
3.1 Fängelsestraffkommittén, SOU 1986:14	19
3.2 Kartellbekämpningsutredningen, SOU 2001:74	20
3.3 Beredningen för rättsväsendets utveckling, SOU 2005:117	21
3.4 Straffnivåutredningen, SOU 2008:85	22
3.5 En översyn av påföljdssystemet, Dir 2009:60	23

4 ÖVERVÄGANDEN I RÄTTSPRAXIS I FRÅGA OM KRONVITTNEN	25
4.1 Bilsprängarmålet, NJA 2009 s. 599	25
4.1.1 Hovrättens och tingsrättens domskäl	25
4.1.2 Högsta domstolens domskäl	26
4.2 Överväganden från hovrätt i fråga om kronvittne	27
4.2.1 Bomb mot chefåklagare, HovR B 2474-09	27
4.2.2 Rån mot postterminal, HovR B 3062-09	28
5 RÄTTSLÄGET I DE ÖVRIGA NORDISKA LÄNDERNA	30
5.1 Norge	30
5.1.1 Rättspraxis föregick lagstiftning vid medverkan	31
5.1.2 Rättspraxis föregick lagstiftning vid angivelse av andras brottslighet	32
5.2 Danmark	33
5.2.1 Rättspraxis föregick lagstiftning vid angivelse av andras brottslighet	34
5.3 Finland	36
6 ANALYS	38
6.1 Varför ryms inte angivelse av annan persons brottslighet i billighetsskälerna?	38
6.2 Hur ser svensk rättspraxis på angivelse av annan persons brottslighet?	40
6.3 Vad skiljer de nordiska länderna åt vad gäller strafflindring för kronvittnen?	41
7 SLUTSATS OCH AVSLUTANDE KOMMENTAR	43
7.1 Har Sverige idag en ordning som liknar kronvittnessystemet?	43
7.2 Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med ett renodlat kronvittnessystem i Sverige?	45
7.3 Vilka möjligheter finns det att införa en ny strafflindringsgrund för kronvittnen?	47
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	49
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	52

Summary

The prevailing ideology of criminal justice in Sweden is neo-classical. The principles of proportionality, of equivalence and of humanity are the guiding principles of sentencing. The principles of proportionality and of equivalence mean that the punishment should be fair, e.g. the same crime should be treated equally in the light of the penalties.

In the large Swedish penal code reform in 1989 the equitable grounds were introduced in Swedish law under chapter 29 § 5 of the Penal Code. They are clemency pleas related to the defendant's personal circumstances and the court needs to take these clemency pleas into account in order to eliminate penalties from being viewed as unreasonable or unfair.

Discussions of expanding the equitable grounds in the Penal Code chapter 29 § 5 have been extensive both in the Swedish state official reports and by governments for decades. They have been averse to expanding the equitable grounds to include even when the defendant reveals other people's crime. This form of a crown witness system, which is common in Anglo-Saxon countries, has been rejected because the disadvantages outweigh the advantages.

The advantages are mainly the process of economic considerations and the disadvantages have mainly been that a crown witness system is contrary to the Swedish legal tradition and the fact that the information from a crown witness can be expected to have a low probative value.

This essay investigates the Swedish legal situation regarding the possibility of clemency pleas when the defender reveals another people's crime. The essay also makes a comparison between the neighboring Nordic countries Denmark, Norway and Finland.

The background is a precedent from the Supreme Court, *NJA 2009 s. 599*, which deals with the current Swedish rule in the Penal Code chapter 29 § 5 and the extent of the Penal Code chapter 29 § 5 paragraph 8. The Supreme Court held that penal discounts can not be made solely on the basis that the defender is helpful and reveals other people's crime. But penal discounts can be given on the basis if the defender could threaten serious reprisals when he reveals other people's crime, and if he in the future will have difficulties to live a normal life. The Supreme Court concludes that this opportunity to penal discounts when the defender can be threaten serious reprisals can be interpreted in the Penal Code Chapter 29 § 5 paragraph 8.

The precedent from the Supreme Court provoked a debate in the legal profession in Sweden if the court with the precedent - through case law – had introduced a crown witness system. The essay raises the debater's objections.

In the light of the debate about the extent of the equitable grounds, it is necessary to clear out the legal situation in Sweden, analyze our neighbors legal situation and make clear what opportunity there is for the ongoing state official report, *En översyn av påföljdssystemet*, to make proposals both in terms of penalty discounts if you as a defendant reveals other people's crime and if the defendant participates in his own investigation.

The Scandinavian countries have chosen different ways in the matter of sentence, when an accused person reveals other people's crime. Denmark and Norway have introduced legislation when a defendant reveals other's crime. Finland, however, has rejected such a rule of law and has clemency pleas that are comparable with the Swedish penal code.

The essay's conclusion is that Sweden in fact by case law under certain conditions has opened up to give penalty discounts to people who reveals other people's crime - even if this is not explicitly stated in the law. The Supreme Court's interpretation of the narrow space in the Penal Code chapter 29 § 5 paragraph 8 is reasonable and therefore does the essay not endorse any clarifying of the legal situation by the rule of law. The author believes that it would be contrary to Swedish law tradition to open up for a pure crown witness system, but sees the value that there is an opportunity for the judiciary to give clemency pleas and penal discounts to people who, because of their reveals never can live a normal life. Anything else would be both unfair and inequitable.

Sammanfattning

Den förhärskande straffrättsideologin i Sverige idag är nyklassisk, där proportionalitetsprincipen, ekvivalensprincipen och humanitetsprincipen är ledstjärnor vid utdömning av straff. Principen om proportionalitet innebär att straffen ska vara rättvisa, det vill säga att lika brott ska behandlas lika i ljuset av vilka straff som ska tilldelas.

Vid den stora svenska brottsbalksreformen 1989 infördes i svensk lagstiftning billighetsskäl i 29 kap. 5 § brottsbalken (1962:700). Det är strafflindringsgrunder som är knutna till gärningsmannens personliga förhållanden och som domstolen behöver ta hänsyn till så att inte straffet kan ses som oskäligt eller obilligt.

Diskussionen kring att utvidga billighetsskäl har varit omfattande men såväl svenskt utredningsväsende som regeringar under decennier har varit avogt inställda till att utvidga billighetsskäl till att också omfatta då den tilltalade anger andras brottslighet. Denna form av kronvitnesssystem, som är vanligt i anglosaxiska länder har avvisats då nackdelarna har övervägt fördelarna. Fördelarna som främst lyfts fram har varit av processekonomiskt hänsyn och nackdelarna har främst varit att det strider mot svensk rättstradition och det låga bevisvärde som dessa uppgifter kan väntas få.

Denna uppsats utreder det svenska rättsläget vad gäller möjligheten till strafflindring då man som tilltalad anger andra personers brottslighet. Uppsatsen gör också en komparativ jämförelse mellan de nordiska grannländerna Danmark, Norge och Finland.

Bakgrunden är ett prejudikat från Högsta domstolen, NJA 2009 s. 599, som behandlade den nuvarande svenska bestämmelsen och omfattningen i ett uppmärksammat mål. Högsta domstolen fastslog att straffrabatt inte kunde ges enbart på den grund att man varit behjälplig att utreda brott och ange andra, men väl på grunden om den tilltalade riskerade hot om allvarliga repressalier och framgent inte kunde leva ett normalt liv. Denna möjlighet menade Högsta domstolen rymdes i 29 kap. 5 § första stycket åttonde punkten brottsbalken (BrB).

Prejudikatet väckte debatt i juristkåren om Sverige på detta sätt genom rättspraxis infört ett kronvitnesssystem bakvägen och uppsatsen tar upp debattörernas invändningar. I ljuset av den debatt som billighetsskälens omfattning har skapat finns det anledning att röja klarhet i rättsläget i Sverige, analysera rättsläget i våra grannländer och tydliggöra vilken möjlighet det finns för den pågående statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet* att lägga fram förslag på området både vad gäller strafflindring om man anger andras brottslighet och om man medverkar i sin egen utredning.

De skandinaviska länderna har valt olika vägar i frågan om strafflindring vid angivelse av andra. I Danmark och Norge har man infört lagstiftning vad gäller strafflindring då en tilltalad anger andras brottslighet. I Finland däremot har man avvisat en sådan reglering och har strafflindringsgrunder som är jämförbara med svensk brottsbalk.

Uppsatsens slutsats är att Sverige de facto genom rättspraxis under vissa förutsättningar öppnat upp för att ge straffrabatter till personer som anger andras brottslighet även om det inte står skrivet i lagtext. Högsta domstolens tolkning av det snäva utrymmet som 29 kap. 5 § första stycket åttonde punkten BrB är rimlig och av den anledningen förordas inte något förtydligande av rättsläget genom lagstiftning. Författaren menar att det skulle strida mot svensk rättstradition att genom lag öppna upp för ett renodlat kronvitnesssystem men ser värdet i att det finns en möjlighet för den dömande verksamheten att ge strafflindring till personer som på grund av angivelser aldrig kan leva ett normalt liv. Något annat vore både oskäligt och obilligt.

Förord

Straff- och processrätt har länge fascinerat mig. Kanske inte just som begrepp och teori utan mer det praktiska hantverket. Den romantiserade bild som olika tv-serier under min tonårstid visade av juridiken gjorde att jag redan under högstadiet bestämde mig för att bli jurist. Jag fascinerades av att skipa rätt, att fälla och fria och av otäcka rättsfall som klarnade under processens gång. Mina praktikplatser under grundskolan och gymnasieskolan förlades på åklagarkammaren, Värnamo tingsrätt och en lokal advokatbyrå. Jag ville få största möjliga insikt och bredd.

Efter studenten påbörjade jag min juristutbildning i Lund samtidigt som jag jobbade extra på en juristbyrå med framför allt familjerätt och bolagsrätt. Efter tre års juridikstudier kryssade jag mig in i riksdagen 2006 och valdes in som riksdagsledamot. Jag tog studieuppehåll men kompletterade ganska snart mitt sista studieår vid Stockholms universitet. Min juristutbildning var en mycket värdefull tillgång under mina fyra år i konstitutionsutskottet och i otaliga statliga utredningar som berört komplicerad juridisk materia.

En civil yrkesidentitet vid sidan om mitt förtroendeuppdrag är oerhört viktigt för mig. Under min andra mandatperiod som riksdagsledamot bestämde jag mig för att färdigställa min examensuppsats och ta ut min juristexamen. Än lever min tonårsdröm om att i framtiden skipa rätt som jurist.

Jag vill rikta ett varmt tack till vänner och familj som lånat ut sin tid till mig för att jag ska kunna fullborda min juristutbildning.

Värnamo, 2011-08-30

Annie Lööf

Förkortningar

a.a.	anfört arbete
BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Dir.	direktiv
dvs.	det vill säga
f.	följande sida
ff.	följande sidor
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet
kap.	kapitel
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning I
NTfK	Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab
Prop.	proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RÅ	Riksåklagaren
s.	sidan eller sidorna
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Diskussionen om ett så kallat kronvitnesssystem utformat som en ny strafflindringsgrund har varit aktuell i olika omgångar i svensk rättspolitisk debatt. I anglosaxiska länder är kronvitnesssystem vanligt förekommande och innebär då en strafflindringsgrund för den tilltalade personen om man anger andras brottslighet, helt enkelt en straffrabatt om man hjälper de rättsvårdande myndigheterna med att ange andra personers brottsliga gärningar. I svensk rätt är strafflindringsgrunderna, de så kallade billighetsskälerna, samlade i 29 kap. 5 § BrB och där ryms inte någon explicit strafflindringsgrund som är baserad på om den tilltalade anger andra.

I svensk rätt infördes billighetsskälerna 1989 i den straffrättsreform som då genomfördes och billighetsskälerna har betydelse för såväl straffmätningen som påföljdsvalet. Vilken omfattning som dessa strafflindringsgrunder ska ta sig har varit omdebatterade. Det finns fullgoda argument både till mer restriktiv tillämpning som till mer generös omfattning. Den statliga utredningen *Beredning för rättsväsendets utveckling*¹ har föreslagit en viss utvidgning av bestämmelsen och i den pågående statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet*² kommer nu en samlad översyn göras av 29 kap. 5 § BrB för första gången sedan bestämmelsen infördes. Utredningen ska presentera sina förslag senast den 31 maj 2012.

Den skandinaviska rättstraditionen har rättssäkerhet, proportionalitet, opartiskhet och likhet inför lagen som sina grundläggande principer.³ Trots denna gemensamma grund har de skandinaviska länderna valt olika vägar i denna fråga. I våra nordiska grannländer har man fört liknande diskussioner som i Sverige. I Danmark och Norge har man nu infört lagstiftning vad gäller strafflindring då en tilltalad anger andras brottslighet. I Finland däremot har man avvisat en sådan reglering och har strafflindringsgrunder som är jämförbara med svensk brottsbalk.⁴

Högsta domstolen (HD) behandlade den nuvarande svenska bestämmelsen och omfattningen i ett uppmärksammat mål hösten 2009⁵. HD fastslog att straffrabatt inte kan ges enbart på den grund att man varit behjälplig att utreda brott och ange andra, men väl på grund av andra omständigheter.

¹ SOU 2005:117

² Dir 2009:60

³ Prop. 1987/88:120, Dir 2009:60, s. 7

⁴ SOU 2008:85, s. 194 ff.

⁵ NJA 2009 s. 599, läs om rättsfallet i kapitel 4.1.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att göra en utredning av det svenska rättsläget vad gäller möjligheten till strafflindring då den tilltalade anger andra personers brottslighet samt att jämföra hur våra nordiska grannländer Danmark, Norge och Finland valt att förhålla sig till denna typ av strafflindring.

I ljuset av den debatt som billighetsskälens omfattning har skapat finns det anledning att röja klarhet i rättsläget, analysera rättsläget i våra grannländer och tydliggöra vilken möjlighet det finns för den pågående statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet* att lägga fram förslag på området.

Till grund för denna uppsats ligger följande frågeställningar:

- Vilken är bakgrunden till att angivelse av annan persons brottslighet inte finns uppräknat i billighetsskälens i 29 kap. 5 § BrB? Vilka överväganden har gjorts i denna fråga?
- Hur ser svensk rättspraxis ut vad gäller angivelse av annan persons brottslighet och har synen förändrats sedan billighetsskälens infördes?
- Vad skiljer Sverige, Norge, Finland och Danmark åt vad gäller strafflindring vid angivelse av andra personers brottslighet?
- Vilka möjligheter finns det att i Sverige införa en ny strafflindringsgrund vid angivelse av annan persons brottslighet?
- Vilka för- och nackdelar finns det med att införa sådan lagstiftning?

1.3 Metod och Material

Jag har tillämpat den klassiskt rättsdogmatiska metoden genom att studera lagtext, förarbeten, praxis och doktrin gällande den svenska rätten för att kunna göra en kvalitativ analys och svara på mina frågeställningar. Vad gäller de övriga nordiska länderna har jag studerat gällande rätt och förarbetena bakom dessa samt relevant praxis som starkt anknyt till den aktuella frågan. Jag har valt att lägga extra betoning i min uppsats på Danmark och Norge eftersom de, till skillnad från Finland, skiljer sig från Sverige i de aktuella frågeställningarna.

Jag har framför allt använt mig av databasen Zeteo för de svenska rättskällorna, liksom riksdagens hemsida när det rör sig om offentligt tryck. De övriga nordiska rättskällorna har jag funnit på respektive lands parlaments hemsida respektive deras lands hemsida för rättsinformation. Riksdagsbiblioteket har en portal för dessa länksamlingar som varit värdefull.

Uppsatsen är indelad i tre delar. En deskriptiv del som redogör för fakta och gällande rätt (de lege lata) samt en historisk tillbakablick på utvecklingen

för de relevanta frågeställningarna. En analyserande del där uppsatsens frågeställningar mer konkret besvaras och där jag gör en kvalitativ analys av de givna frågeställningarna och en avslutande slutsatsdel där mina egna reflektioner och andras berörs om en eventuell framtida reglering (de lege ferenda).

Såväl de lege lata som de lege ferenda kommer att användas i denna uppsats för att följa billighetsskälens utveckling i såväl Sverige som övriga nordiska länder.

Då strafflindring när man anger andra personers brottslighet inte är gällande rätt i Sverige är doktrinen sparsam på området. Av den anledningen har jag fokuserat på den flora av offentligt tryck som finns på området då man resonerat kring kronvitnesssystem i anslutning till närliggande frågeställningar. På grund av den sparsamma doktrinen har jag däremot valt att använda mig av många artiklar från SvJT och JT i syfte att se frågan om kronvitnesssystem i Sverige utifrån olika perspektiv.

Det är främst NJA 2009 s. 599 som väckte mitt intresse för den övergripande frågeställningen. Många av de artiklar som jag läst i SvJT och JT har också tagit sin utgångspunkt från detta rättsfall. Jag har valt i min rättsfallsstudie att fokusera på detta prejudikat från HD samt två hovrättsdomar som berör liknande frågeställning.

Med kronvittne menas en gärningsperson som anger andra personers brottslighet och därmed får en strafflindring med anledning av att han eller hon varit behjälplig att utreda och avslöja andra personers brottslighet.⁶

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen kommer att fokusera på billighetsskälens utformning och diskussionen kring en eventuell ny strafflindringsgrund, baserat på rättspraxis utveckling och närliggande länders utveckling. Det finns därutöver en geografisk avgränsning då den komparativa studien sker mellan de skandinaviska länderna; Sverige, Danmark, Finland och Norge.

Uppsatsen kommer inte att beröra kronvitnesssystem i några anglosaxiska länder. Utifrån ett praktiskt, juridiskt perspektiv är det mer intressant att komparativt jämföra de länder som ligger nära svensk rättstradition. Jag berör heller inte på ett djupare plan den svenska absoluta åtalsplikten i 20 kap. 6 § RB eller plea bargaining⁷ utan har valt att skriva strikt om just de lege lata och de lege ferenda vad gäller strafflindring vid tilltalads angivelse av andra personers brottslighet.

⁶ SOU 2005:117, s. 87

⁷ = åtalsförhandling

1.5 Disposition

Uppsatsen är framför allt indelad i tre delar: En beskrivande del, en analyserande del och avslutande slutsatser och kommentarer. Stor tyngdpunkt läggs på den beskrivande delen för att ge en god grund för att besvara mina frågeställningar i uppsatsen.

Efter ett inledande kapitel ett där jag ger en bakgrund till frågeställningarna, preciserar syftet, metoden och vilka avgränsningar jag gjort inleds de beskrivande delarna i kapitel två. Kapitel två beskriver hur den nuvarande brottsbalken formades, vad straffvärde är och hur straffvärdesbedömningen görs samt hur billighetsskäl är utformade. Billighetsskäl beskrivs såväl i sin utformning som i sin avgränsning men också hur de tillämpas. I kapitel tre beskrivs några av de statliga utredningar som berör kronvittnen och strafflindring och vilka slutsatser de redovisade i sina slutbetänkanden.

Rättsfallsgenomgången finns i kapitel fyra och där lyfter jag fram ett uppmärksammat rättsfall från 2009 från HD och två hovrättsfall från strax innan som tar upp intressanta perspektiv kopplade till uppsatsens frågeställningar. Det nordiska rättsläget i Norge, Danmark och Finland beskriver jag i kapitel fem där tyngdpunkten läggs på Norge och Danmark då de skiljer sig från Sverige allra mest i de angivna frågeställningarna.

Analysdelen finns i kapitel sex där uppsatsens frågeställningar analyseras och besvaras. Här får du svar på varför inte angivelse av annans brottslighet rymms i 29 kap. 5 § BrB, hur svensk rättspraxis ser på angivelse av annan persons brottslighet samt vad som skiljer de nordiska länderna åt vad gäller strafflindring vid kronvittnen.

I kapitel sju rundas uppsatsen av med slutsatser och avslutande kommentarer och här lyftes också andra debattörers åsikter in som jag förhåller mig till.

I analysdelen i kapitel sex analyserar och besvarar jag uppsatsens frågeställningar och i slutsatsdelen i kapitel sju för jag fram avslutande personliga kommentarer och slutsatser. Jag resonerar kring om Sverige idag har en ordning i rättspraxis som liknar kronvitnesssystemet, en diskussion förs också om vilka fördelar respektive nackdelar ett kronvitnesssystem i Sverige skulle ha. Avslutningsvis resonerar jag om vilka möjligheter det finns att införa en ny strafflindringsgrund för kronvittnen, om det alls är önskvärt eller behövligt.

2 Straffvärdet och billighetsskäl i Brottsbalken

2.1 Straffvärdet

Sverige blev efter Finland det andra nordiska landet att införa tydliga stadganden för hur domstolar ska gå tillväga för att bedöma det riktiga straffvärdet för ett brott. Detta aviserade regeringen i en proposition som resulterade i 1989 års stora reform av brottsbalken.⁸

I 29 och 30 kap. BrB samlades allmänna bestämmelser som gäller för att bestämma straffvärdet, påföljdsvalet och den slutgiltiga straffmätningen. Syftet var att göra rättstillämpningen mer förutsebar och enhetlig. I 30 kap. BrB stadgas de omständigheter som har betydelse vid påföljdsvalet och i 29 kap. BrB de omständigheter som ska beaktas vid straffmätningen. Stadgandena i de två kapitlen samspelar med övriga kapitel i brottsbalken som rör påföljder.⁹

Genom 1989 års reform blev straffvärdet en grund för det nya påföljdssystemet. Straffvärdet bildar ramen för påföljdsbestämningen vars syfte är att man inte får döma strängare straff än själva straffvärdet. Straffvärdet kan i princip likställas med brottets svårhet, den skada som förorsakats och gärningsmannens skuld i detta. Enligt 29 kap. 1 § andra stycket BrB ska beaktas den kränkning, skada eller fara som gärningen inneburit samt gärningsmannens avsikter, insikter och motiv. Dessutom ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet.

Definitionen av straffvärdet återfinns i 29 kap. 1 § BrB:

1 § Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Lag (2010:370).

⁸ Prop. 1987/88:120, bet. 1987/88:JuU45, rskr. 1987/88:404

⁹ Borgeke, s. 115 f.

I andra stycket anges omständigheter som särskilt ska beaktas vid straffvärdesbedömningen. Som objektiva kriterier ska domstolen beakta vilken skada, kränkning eller fara som brottet inneburit. Varje brott utgör en form av kränkning på något av de rättsligt skyddade intressena och domstolen ska i straffvärdesbedömningen ange omfattningen av dessa objektiva kriterier. De subjektiva kriterierna med vad den tilltalade insett eller haft för avsikt ska täcka de objektiva kriterierna.¹⁰ Den sista meningen lades till 1 juli 2010 för att skärpa straffvärdesbedömningen generellt inte minst vid allvarliga våldsbrott.¹¹

Genom brottsbalksreformen 1989 tog man också avstånd från de klassiska straffrättsteorierna, dvs. individualprevention och till viss del också allmänprevention. Den idag förhärskande straffrättsideologin är nyklassisk, där ledstjärnan är att utdöma rättvisa, proportionella straff i förhållande till brottets allvarlighet med proportionalitetsprincipen, ekvivalensprincipen och humanitetsprincipen i fokus.¹²

Det svenska påföljdssystemet bygger på en humanitetsprincip och en proportionalitetsprincip. Det straffrättsliga systemet ska visa respekt för den enskilde och värna dennes värdighet. Det finns också inom straffrätten en rad möjligheter att undvika frihetsberövande påföljder. Principen om proportionalitet innebär att straffen ska vara rättvisa, lika brott ska behandlas lika i ljuset av vilka straff som ska tilldelas.¹³

2.2 Bedömning av straffvärdet

Utgångspunkten för påföljdsbestämningen är brottets straffvärde. Det innebär att påföljdsbestämningen är grundad i principen om proportionalitet, ju allvarligare brottet är desto mer ingripande ska straffet vara.

Straffvärdesbedömningen börjar i 29 kap. 1 § första stycket BrB där det anges att man ska ta avstamp i det abstrakta straffvärdet, det som är angivet som straffskala till respektive brott. Det så kallade abstrakta straffvärdet – straffskalan – är lagstiftarens sätt att beskriva hur allvarligt brottet är.

Straffvärdesbedömningen innebär att domaren genom en systematisk process ska komma fram till ett konkret straffvärde, det vill säga hur allvarligt ett brott anses vara i det enskilda fallet. Straffvärdet fyller därför en viktig funktion i påföljdsbestämningen.

För att bedöma straffvärdet använder man sig av 29 kap. 1-3 §§ BrB. 29 kap. 2 § BrB behandlar de försvårande omständigheter som ska vägas in vid straffvärdesbedömningen och 29 kap. 3 § samma balk behandlar de förmildrade omständigheter som kan vara aktuella. Dessa omständigheter är

¹⁰ Borgeke, s. 120 ff.

¹¹ SOU 2008:85, s. 279

¹² Träskman, NTfK 2000, s. 136 f.

¹³ Jareborg och Zila, s. 93 ff., Borgeke, s. 30 ff.

hänförliga till själva brottet. Genom denna bedömning av de första tre paragraferna i 29 kap. BrB fastställs det konkreta straffvärdet, som bestäms av de rättstillämpande domstolarna. Det konkreta straffvärdet beskriver hur allvarlig den enskilda begångna gärningen är.¹⁴

De omständigheter som är stadgade i 29 kap. 1-3 §§ BrB kallas för brottsexterna faktorer då de påverkar straffvärdesbedömningen generellt oavsett brott medan de omständigheter som är stadgade i de särskilda straffbestämmelserna kallas för brottsinterna faktorer. Det är angeläget, inte minst vad gäller försvårande omständigheter, att man inte räknar dem dubbelt och först exempelvis rubricerar ett brott som grovt och därefter använder sig av försvårande brottsexterna faktorer i 29 kap. 3 § BrB.¹⁵

Då det konkreta straffvärdet är fastställt blir 30 kap. 4 § BrB tillämplig för att välja påföljd och därefter återgår man till 29 kap. BrB och berör då 29 kap. 4-7 §§ BrB för att göra den slutgiltiga straffmätningen.

Innan en domstol slår fast att påföljden ligger på fängelsenivå ska domstolen beakta de billighetsskäl som finns och som kan påverka straffmätningen. Martin Borgeke kallar det för att komma fram till ett straffmätningssvärde, men eftersom detta begrepp inte finns i lagtext ska man vara försiktig med att använda det som term i exempelvis domskäl. När man bestämmer straffmätningssvärdet kan billighetsskäl som är stadgade i 29 kap. 5 § BrB få stor inverkan, inte minst om det finns en fängelsepresumtion på drygt ett år. Vid användandet av dessa strafflindringsgrunder i 29 kap. 5 § BrB kan straffmätningssvärdet förändras och därmed understiga ett år och fängelsepresumtionen enligt 30 kap. 4 § BrB faller därmed.¹⁶

2.3 Bakgrunden till billighetsskäl

Påföljdsbestämningssystemet innan 1989 års reform var inte stadgat så i detalj i brottsbalken utan domstolarna skapade en praxis som baserades på olika hänsyn såsom allmänprevention och individualprevention. Dessa preventionshänsyn baseras egentligen på vilket syfte som finns med att ha ett straffrättssystem och tog sin avstamp i dåtidens 1 kap. 7 § BrB:

”Vid val av påföljd skall rätten, med iakttagande av vad som kräves för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället”

Till skillnad från de absoluta straffrättsteorierna som inte anses ha någon plats i dagens samhälle, har de relativa straffteorierna ett klart syfte att förebygga brott. Inom den relativa straffteorin straffbelägger man gärningar som inte är önskvärda, med hänsyn till allmänprevention eller individualprevention.

¹⁴ Jareborg och Zila, s. 108 ff., Borgeke s. 35f., s. 120 f.

¹⁵ Borgeke, s. 35 f.

¹⁶ a.a., s. 37 f.

Allmänpreventionens syfte är att på ett mer generellt plan avskräcka från kriminella handlingar eller att verka för att höja den allmänna moralen. Individualpreventionens syfte går ut på att avhålla den som har begått ett brott från att göra nya brott.¹⁷

Innan reformen tog domstolarna hänsyn till olika omständigheter som var knutna till gärningsmannen, men inte för att det skulle vara oskäligt eller obilligt, utan med hänvisning till preventionen. Syftet med straffet var för att få en uttalat förebyggande effekt.

Dagens påföljdsbestämningssystem bygger på en nyklassisk grund där det finns stor möjlighet att beakta individuella hänsyn och omständigheter. Den avgörande skillnaden mot dagens billighetsskäl och dåtidens individualprevention är själva syftet; syftet med dagens billighetsskäl är att de görs för att något annat skulle te sig som oskäligt eller obilligt.¹⁸

2.4 Billighetsskälens utformning

Efter brottsbalksreformen 1989 ska domstolen vid straffmätning, utöver straffvärdet i skälig omfattning även beakta särskilda billighetshänsyn. Billighetsskälerna, även kallade strafflindringsgrunder, som är stadgade i 29 kap. 5 § BrB är knutna till brottslingens personliga förhållanden efter gärningen.

Syftet med billighetsskälerna är att inte enbart få ett straff som är baserat på straffvärdet, det vill säga brottets svårhet utan som också tar hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden.¹⁹ Enligt 29 kap. 5 § BrB andra stycket kan domstolen om särskilda skäl föreligger till och med understiga den stadgade straffskalan. Syftet med billighetsskälerna är att domstolen ska kunna ta hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden i de fall där det skulle vara orättfärdigt eller obilligt att inte göra det.²⁰

Billighetsskälerna omfattar den typ av omständigheter som även innan reformen användes till den tilltalades förmån. Omständigheterna som rör gärningsmannens handlande efter brottet har kommit till i billighetsskälerna, liksom en större hänsyn till flera negativa effekter. Straffmätningens värde är alltså straffvärdet efter att man tagit hänsyn till billighetsskälerna och exempelvis den tilltalades ungdom enligt 29 kap. 7 § BrB.²¹

Billighetsskälerna finns stadgade i sju något preciserade punkter och avslutas med en allmänt hållen formulering i åttonde punkten. Billighetsskälernas olika punkter kan delas in systematiskt:

¹⁷ Jareborg och Zila, s. 75 ff., Borgeke, s. 24 ff.

¹⁸ Borgeke, s. 177 ff.

¹⁹ SOU 2005:117 s. 67 f.

²⁰ SOU 1986:14, s. 422 f.

²¹ Borgeke, s. 180

- Punkterna ett, fyra, fem kan sägas härröra till gruppen om sanktionskumulation som innebär att strafflindring medges om man förutom påföljd också drabbas av andra negativa effekter, såsom uppsägning, kroppsskada eller utvisning.
- Punkterna sex och sju hör till en grupp av omständigheter som den tilltalade inte har kontroll över men där det skulle ses som oskäligt att inte ta hänsyn till dessa omständigheter. Det kan röra sig om den tilltalades höga ålder eller dåliga hälsa, liksom om det varit lång tid sedan brottet begåtts.
- Punkterna två och tre tillhör gruppen där gärningsmannen frivilligt hjälpt till med utredningen på något sätt.²²

29 kap. 5 § BrB:

5 § Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta

- 1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,*
- 2. om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,*
- 3. om den tilltalade frivilligt angett sig,*
- 4. om den tilltalade förorsakas men genom att han på grund av brottet utvisas ur riket,*
- 5. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av eller om det finns grundad anledning anta att han kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från anställning eller av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,*
- 6. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,*
- 7. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks eller*
- 8. om någon annan omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar.*

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet. Lag (1988:942).

Billighetsskälens syfte är att göra det möjligt för domstolar att döma till ett lindrigare straff än vad straffvärdet anger. Vid den remissrunda som föranleddes innan regeringen lade fram sin proposition tillstyrktes förslaget eller lämnades utan erinran av samtliga remissinstanser. I propositionen tryckte departementschefen också särskilt på att det måste finnas en viss mått av frihet att beakta andra omständigheter än sådana som explicit anges i paragrafen.²³ Det kan tolkas som att regeringen inte ville stänga dörren för

²² SOU 2005:117 s. 68 f.

²³ Prop. 1987/88:120, s. 47

straffrabatt vid angivelse av andras brottslighet enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB.²⁴

Trots de positiva remissinstanserna finns det skiljaktiga meningar om billighetsskälens förträfflighet. Professor Nils Jareborg menar att billighetsskälerna är kontroversiella: *"Trots att de inte påverkar straffvärdet anses de ha något att göra med "rättvis" behandling av brottslingen"*, skrev han och menade också att billighetsskälerna riktar in sig på gärningsmannens straffvärdighet och straffvärdet riktar in sig på gärningens straffvärdighet. Han ifrågasatte om det *"förhållandet att man - låt vara på goda grunder - tycker synd om gärningsmannen bör vara tillräckligt som grund för strafflindring."*²⁵

2.5 Billighetsskälerna både vid straffvärde och påföljd

Straffvärdesbedömningen som görs i det första ledet har med gärningen att göra och de strafflindringsgrunder som går under namnet billighetsskäl i 5 § är kopplade till gärningsmannen och dessa påverkar först straffmätningen, när man ska få fram straffmättningsvärdet. Billighetsskälerna är placerade i 29 kap. BrB eftersom de primärt har betydelse för bestämmandet av straff.

Men enligt 30 kap. 4 § BrB första stycket ska dessa hänsyn också tas i anslutning till påföljdsvalet. Ibland kan billighetsskälerna ha större betydelse för den tilltalade vid påföljdsvalet än vid straffmätningen. Förarbetena slår fast att billighetsskälerna enbart kan verka i en mildrande riktning och kan påverka både valet av påföljd och omfattningen av påföljden.²⁶

I vissa domarkretsar, påpekar Martin Borgeke, finns det en föreställning att billighetsskälerna inte ska beaktas vid påföljdsvalet utan enbart vid straffmätningen. Borgeke slår med emfas fast att billighetsskälerna ska beaktas också vid påföljdsvalet, då det finns en tydlig hänvisning i 34 kap. 1 § BrB till billighetsskälerna i 29 kap. 5 § BrB.²⁷

Billighetsskälerna innebär att domstolen vid straffmätningen kan bedöma ett lindrigare straffmättningsvärde eller en lindrigare påföljd – och därmed avvika från straffvärdet, exempelvis döma till böter istället för fängelse, ett kortare fängelsestraff eller ett lägre bötesstraff. Presumtionen för fängelse som ligger på ett straffvärde om ett år kan påverkas vid tillämpningen av billighetsskälerna och verka som strafflindring för den tilltalade. Det kan leda till att straffmättningsvärdet då understiger ett år, medan straffvärdet ligger över ett år, och då föreligger ingen presumtion för fängelse om det bara är just straffvärdet som talar just för fängelsepresumtion. Andra faktorer som

²⁴ Jareborg och Zila, s. 132 f.

²⁵ Jareborg, SvJT 1992 s. 257

²⁶ Prop. 1987/88:120, s. 89, Borgeke, s. 233

²⁷ Borgeke, s. 234

kan vägas in enligt 30 kap. 4 § BrB utöver straffvärdet är ju brottslighetens art eller den tilltalades tidigare brottslighet.²⁸

För den enskilde kan billighetsskäl därför ha minst lika stor betydelse vid påföljdsvalet som vid bedömningen av straffvärdet. För den tilltalade kan det vara betydligt viktigare att få skyddstillsyn eller villkorlig dom än ett kortare fängelsestraff. Billighetsskäl kan också göra att verkställigheten av ett fängelsestraff sker med en elektronisk fotboja.²⁹

Strafflindringsgrunderna bör enligt rättspraxis tillägnas en betydande reducering av straffvärdet, men storleken av reduktionen är givetvis beroendet på hur högt straffvärdet är. *”Rör det sig om mycket höga straffvärden kan det, om billighetsskäl är starka, vara aktuellt att reducera ett fängelsestraff med så mycket som ett eller flera år”*, skriver Martin Borgeke. Livstidsstraff kan också omvandlas till tidsbestämda straff.³⁰

2.6 Vissa avgränsningar för billighetsskäl

Billighetsskäl ska enligt förarbetena tillämpas restriktivt och försiktigt, så att det *”inte medför risker för en oenhetlig praxis eller sociala orättvisor vid straffmätningen”*. Lagstiftaren vill också undvika att den tilltalade drabbas onödigt hårt om man exempelvis både får ett straff och blir av med sitt jobb eller blir utvisad från landet eller om man drabbas av egen kroppslig skada i samband med brottet.³¹

Den punkt i 29 kap. 5 § BrB som är intressant utifrån uppsatsens perspektiv är den tredje punkten om den tilltalade frivilligt angett sig. Här står det uttryckligen i förarbetena att det enbart är angivelse av eget brott och enbart innan man blivit upptäckt. Tredje punkten gäller inte om man avslöjar andras brottslighet. *Fängelsestraffkommittén*³² menade att övervägande skäl talade för att den tredje punkten inte skulle omfatta s.k. kronvittnen och fick medhåll från remissinstanserna. Departementschefen delade bedömningen att kronvittnen inte rymdes inom den tredje punkten men lade till en brasklapp i propositionen: *”I den mån det helt undantagsvis skulle kunna anses motivera ett lägre straff får detta ske med stöd av punkt 8”*.³³

Huvudregeln är att ingen straffrabatt ska ges om man anger andras brottslighet. Förarbetena medger dock en mindre absolut tillämpning som rättspraxis under åren utvecklat till att det finns en möjlighet till strafflindring i undantagsfall vid angivelse av andra brottslighet, då enligt 29

²⁸ Borgeke, s. 233 f.

²⁹ a.a., s. 179 f.

³⁰ a.a., s. 181 f.

³¹ Prop. 1987/88:120, s. 90 f.

³² SOU 1986:14

³³ Prop. 1987/88:120, s. 92

kap. 5 § åttonde punkten BrB, men inte på den grunden att man angett andra. Det handlar snarare då om att gärningsmannen som angett andra kommer att bli utsatt för hot om repressalier. Läs mer i kapitel 4.

Martin Borgeke skriver att departementschefens uttalande gör att rättsläget kring åttonde punkten i viss mån är oklart om dörren är helt stängd för att se angivelse av andras brottslighet som en strafflindringsgrund. Det är högst troligt att åttonde punkten används i det fall där den tilltalade kommer drabbas av negativa följdverkningar om han eller hon avslöjar sina medbrottslingar.³⁴

Åttonde punkten är utformad som en generalklausul och vad som kan inrymmas i denna är upp till rättspraxis att avgöra. Enligt förarbetena ska det vara omständigheter som ägt rum efter gärningen eller som rör den tilltalades personliga förhållanden. Omständigheterna ska också vara likvärdiga med och lika tungt vägande som de övriga punkterna i paragrafen.³⁵ Tillämpningen ska vara restriktiv och får inte medföra risk för en oenhetlig praxis eller sociala orättvisor.³⁶

Enligt universitetsadjunkt Lena Holmqvist ska tolkningen av den åttonde punkten tolkas i ljuset av de sju övriga punkterna. *"Vi kan vänta oss att domstolarna åberopar den åttonde punkten endast i de fall den konkreta situationen är likvärdig med de sju i lagrummet angivna"*, skriver Holmqvist och menar att den åttonde punkten främst ska användas då omständigheten ligger strax utanför de första sju punkterna.³⁷

Martin Borgeke lyfter också fram att man inte kan ta hänsyn till negativa sociala reaktioner från den tilltalades omgivning, däremot kan hänsyn tas till tredjemansskäl, det vill säga om man har vårdnaden om små barn – men detta ska ske på ytterst restriktiv grund.³⁸

³⁴ Borgeke, s. 185

³⁵ Prop. 1987/88:120, s. 96

³⁶ a.a., s. 90

³⁷ Holmqvist, SvJT1999 s. 189

³⁸ Borgeke, s. 194 f.

3 Överväganden från statliga utredningar i fråga om kronvittne

3.1 Fängelsestraffkommittén, SOU 1986:14

Fängelsestraffkommittén tillsattes 1979 i ljuset av den kriminalpolitiska och ideologiska debatt som skapades efter 1977-års BRÅ-rapport ”Nytt straffsystem”³⁹. Rapporten föranledde en djup diskussion om ideologiska brytpunkter mellan behandlingsideologi och den mer nyklassiska idén där straffen inte skulle fokusera främst på individen utan på att de skulle vara generella, rättvisa, förutbestämda och konsekventa. BRÅ-rapportens syfte var att den skulle ligga till grund för en övergripande översyn av brottsbalken och framför allt påföljdssystemet.⁴⁰

Fängelsestraffkommittén fick fem huvudfrågor att ägna sig åt; minimitiden för fängelsestraff, reglerna om villkorlig frigivning, allmänna regler för påföljdsval och straffmätning, brottsens straffskalor samt medborgarnas insyn i kriminalvårdens olika organ. *Fängelsestraffkommitténs* förslag och resonemang om straffskalorna och straffmätningen finns i deras huvudbetänkande⁴¹ och de andra frågorna som direktiven angav behandlades i delbetänkanden.

Fängelsestraffkommittén har haft en avgörande betydelse för den nya brottsbalk som infördes 1989 men uppsatsen kommer i denna del att fokusera på vad kommittén berört som är relevant för uppsatsens frågeställningar.

I huvudbetänkandet förde *Fängelsestraffkommittén* ett djupgående resonemang om varför de förkastade allmänprevention och individualprevention som självständiga element vid straffmätningen. De markerade samtidigt vikten av att straffmätningen måste ske utefter brottets farlighet och straffvärde.⁴²

De analyserade och föreslog allmänna regler för straffmätning och påföljdsbestämning för att skapa en mer rättvis och enhetlig tillämpning i landets domstolar. Kommittén menade att exempelvis införandet av billighetsskäl inte skulle innebära någon avsevärd stor skillnad från hur det i praktiken redan fungerade mer än att det preciseras i lagtext. Resonemang

³⁹ BRÅ-rapporten 1977:7

⁴⁰ Aspelin, SvJT1999 s. 124

⁴¹ SOU 1986:14

⁴² a.a.,s. 69 ff.

om individualprevention fördes redan på den tiden i domstolar men kommittén menade att detta resonemang inte skulle ske utifrån någon prognos eller den tilltalades behov utan utifrån det perspektivet att det skulle vara ”obilligt och orättfärdigt att inte beakta dem”. Genom att man preciserade just billighetsskäl, men också övrig straffmätning och påföljdsval i lagtext var målet att nå en mer enhetlig tillämpning och praxis.⁴³

Utredningen tog specifikt också upp frågan om angivelse av andras brottslighet skulle påverka straffmätningen. *Fängelsestraffkommittén* menade att det skulle vara positivt utifrån ett processekonomiskt perspektiv men att en reform för kronvittnen också skulle innebära många nackdelar samt att övervägande skäl talade emot ett sådant system. Företeelsen att skvallra på andra och att en ny strafflindringsgrund skulle uppmuntra till det, var en nackdel, om än inte så tungt vägande. Andra nackdelar som framfördes var att dominerande brottslingar skulle skaffa sig fördelar gentemot svagare personer och att polisen genom ett sådant system var tvungen att förespegla om vissa fördelar för den misstänkte, trots att det är domstolen som ger eventuella fördelar och strafflindringar.

Utredningen menade att 29 kap. 5 § tredje punkten BrB som enbart rör angivelse av egen brottslighet skulle tolkas snävt och att den överensstämde med den svenska rättstraditionen, till skillnad från den anglosaxiska rättstraditionen då kronvittnen är ett mer vanligt inslag.⁴⁴

3.2 Kartellbekämpningsutredningen, SOU 2001:74

Kartellbekämpningsutredningens syfte var skapa ett mer effektivt regelverk kring konkurrenslagstiftningens kartellförbud och missbruk av dominerande ställning. Utredningen analyserade särskilt om det fanns behov av att införa regler om en nedsättning av konkurrensskadeavgiften om företag avslöjar konkurrensbegränsningar och karteller. De diskuterade i sitt betänkande en nedsättning av konkurrensskadeavgiften utefter en kronvittnesmodell som finns inom straffrätten.

Utredningen analyserade systematiskt de argument som *Fängelsestraffkommittén* lyfte fram som negativa aspekter och landade i att de straffrättsligt grundade argumenten inte har tillräcklig bäring för att man skulle avvisa förslaget om nedsättning av konkurrensskadeavgift. Två avgörande saker skiljde detta förfarande om nedsättning av konkurrensskadeavgift om man angav andra företag, gentemot ett straffrättsligt förfarande. I konkurrens mål är det inte domstolen som allena bestämmer utan Konkurrensverkets yrkande är bindande i det avseendet att domstolen inte kan döma ut högre avgift än det av Konkurrensverket

⁴³ SOU 1986:14, s. 422 f.

⁴⁴ a.a., s. 452 f.

angivna taket. Inom det konkurrensrättsliga området gäller det också enbart då en kartellmedlem avslöjar den egna kartellen och inte andra karteller.⁴⁵

I den efterföljande propositionen skrev regeringen att de invändningar som de hade vad gäller kronvitnesssystem inom straffrätten inte hade samma styrka på det konkurrensrättsliga området då det i detta fall rörde sig om sanktionsavgifter riktade mot företag.

Denna nedsättning av konkurrensskadeavgiften, menade regeringen i sin proposition 2001 enbart gällde för konkurrensrätten och var inte en del av det straffrättsliga området: *”Ett sådant system bör istället ses som en undantagslösning utanför det straffrättsliga området, med relevans enbart för konkurrensrätten”*⁴⁶. Nedsättningen gällde då företaget avslöjade kartellen för Konkurrensverket, då kunde företaget slippa betala konkurrensskadeavgift alternativt få avgiften nedsatt.⁴⁷

För några år sedan infördes en ny konkurrenslag i Sverige och regeringen diskuterade då om man skulle kriminalisera karteller, vilket skulle göra att nedsättningen av avgiften skulle ses utifrån ett straffrättsligt perspektiv. Regeringen landade i att inte kriminalisera karteller utan arbeta med att bekämpa karteller enligt den modell som infördes 2001: *”Enda möjligheten att behålla systemet med eftergift och nedsättning intakt vid en kriminalisering torde vara att införa ett kronvitnesssystem. En sådan ordning avviker från svensk rättstradition. Regeringen är inte beredd att överväga den frågan inom ramen för en kriminalisering av vissa överträdelser av konkurrensreglerna.”*⁴⁸

Eftergift eller nedsättning av konkurrensskadeavgift stadgas i 3 kap. 12-14 §§ konkurrenslagen (2008:579) och innebär en eftergift eller nedsättning om man i väsentlig mån underlättat för utredningen och lämnat uppgifter till Konkurrensverket.

3.3 Beredningen för rättsväsendets utveckling, SOU 2005:117

Beredningen för rättsväsendets utveckling började sitt arbete 2000 och fick i uppdrag att se över om det gick att öka effektiviteten och kvaliteten inom rättsväsendet ytterligare. En särskild del som de specifikt analyserade var en utvidgad strafflindringsgrund vid misstänkts medverkan i utredningen av det egna brottet. Utredningen ville tydliggöra 29 kap. 5 § tredje punkten BrB och där även lyfta fram att misstänkts medverkan i utredningen av det egna brottet kunde utgöra en grund för strafflindring, inte enbart om man angivit sig själv frivilligt.

⁴⁵ SOU 2001:74, s. 102 ff.

⁴⁶ Prop. 2001/02:167, s. 34

⁴⁷ a.a., s. 29 ff.

⁴⁸ Prop. 2007/08:135, s. 150 ff.

Utredningen menade att detta hade störst påverkan vid komplicerad och svårutredd brottslighet såsom ekonomisk brottslighet och miljöbrott.

Utredningen förde också ett djupare resonemang om plea bargaining, det vill säga att frångå svensk åtalsplikt och inte väcka åtal om den misstänkte erkänner brottet. Anledningen till att utredningen förde ett resonemang om systemet var för att det är ett sätt att effektivisera brottsutredningar och lagföring. Utredningen slog dock fast att det inte fanns tillräckliga skäl att frångå principen om absolut åtalsplikt i svensk rätt.⁴⁹

Utredningen inspirerades av de övriga nordiska länderna och föreslog därför en utvidgning av 29 kap. 5 § tredje punkten BrB så att den skulle inrymma omständigheten då en misstänkt medverkade i utredningen av det egna brottet, om den misstänkte då lämnade uppgifter av väsentlig betydelse. Det skulle också framgå av förundersökningsprotokollet om och hur gärningsmannen medverkat i utredningen.⁵⁰

Beredningen för rättsväsendets utveckling förde ett resonemang kring kronvitnesssystem i Sverige och angav de nackdelar som *Fängelsestraffkommittén* tog upp, men även de begränsningar som *Kartellbekämpningsutredningen* anförde. Utöver det menade utredningen på att bevisvärdet av de uppgifter som kronvittnet lämnar kan ifrågasättas och betvivlade att en ny strafflindringsgrund för detta skulle öka effektiviteten i brottsutredningarna.

Trots att Danmark hade infört det i lag och Norge, vid den tidpunkten, delvis genom praxis menade utredningen att nackdelarna med ett kronvitnesssystem, det vill säga en strafflindringsgrund vid angivelse av andras brottslighet, var tungt vägande och att det därför inte borde införas i Sverige. De menade att den möjlighet som finns enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB var tillräcklig.⁵¹

Utredningens förslag om att utvidga 29 kap. 5 § tredje punkten BrB har inte resulterat i någon lagstiftning, däremot har en idéskrift tagits fram av en arbetsgrupp hos Riksåklagaren som för ett vidare resonemang om hur man ska få en effektivare hantering av komplicerade brottmål och idégruppen föreslår där att detta ska genomföras, efter goda erfarenheter i Norge.⁵²

3.4 Strafnivåutredningen, SOU 2008:85

Regeringen beslutade 2007 att en särskild utredare, i detta fall riksåklagaren Anders Perklev, skulle överväga och föreslå förändringar i syfte att få en straffmätning som markerade mot grova våldsbrott. Utredaren skulle bland

⁴⁹ SOU 2005:117, s. 49 f.

⁵⁰ a.a., s. 79ff.

⁵¹ a.a., s. 86 ff.

⁵² Idéskrift, december 2006, Riksåklagaren, s. 71ff.

annat överväga hur lagstiftningen skulle medge en större spännvidd för brott då det funnits försvårande och förmildrande omständigheter.

I sitt slutbetänkande *Straff i proportion till brottets allvar* föreslog *Straffnivåutredningen* bland annat en reformering av 29 kap. 1 § BrB, där ordet ”särskilt” ströks i inledningen på andra stycket och där sista meningen i den nuvarande lydelsen förslags läggs till. Syftet var att på ett generellt plan få en uppvärdering av allvarliga våldsbrott vid straffvärdesbedömningen. Sedan 1 juli 2010 är den föreslagna förändringen lag i Sverige. Se även kapitel 2.1.

Straffnivåutredningen gick inte närmare in på vare sig billighetsskäl eller en allmän diskussion om utvidgning av desamma utan skriver: ”Hur s.k. billighetsskäl enligt 29 kap. 5 § BrB bör beaktas, liksom frågan vilken hänsyn som bör tas till den tilltalades ungdom vid tidpunkten för brottet, torde till största delen falla utanför vårt uppdrag.”⁵³

Straffnivåutredningens slutbetänkande redogör också för straffrätten i de olika nordiska länderna vilket beskrivs i kapitel 5 i denna uppsats.

3.5 En översyn av påföljdssystemet, Dir 2009:60

Den 25 juni 2009 fattade regeringen beslut om direktiven till utredningen om *En översyn av påföljdssystemet*, en utredning som ska presentera sitt slutbetänkande senast den 31 maj 2012. Hovrättspresidenten Fredrik Wersäll är särskild utredare för att göra en bred översyn av påföljdssystemet.

En bred översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare ska göras och ska innefatta straffmätningens olika delar och en analys av om det finns behov av att göra såväl begränsningar, förtydliganden eller utvidganden. Utredningen ska också se över påföljdsbedömningen och om nya påföljder ska införas. Regeringen skriver också i sitt direktiv att ”*Det står utredaren fritt att ta upp även andra frågor inom ramen för uppdraget*”.⁵⁴

I direktiven beskrivs också billighetsskäl och vikten av att få en samlad översyn över de förslag som uppdagats under senare i tid i utredningar. Regeringen skriver i direktivet att den särskilde utredaren ska analysera och om han finner det lämpligt också föreslå förändringar både i innehåll och vilken betydelse bestämmelsen har vid straffmätning och för påföljdsvalet. Regeringen menar å ena sidan att en mer generös utformning kan synas skäligen medan större restriktivitet kan påkallas utifrån ett annat perspektiv.

⁵³ SOU 2008:85, s. 272

⁵⁴ Dir 2009:60, s. 9

Utredaren ska också överväga de förslag som *Beredningen för rättsväsendets utveckling* lämnat om att utvidga 29 kap. 5 § tredje punkten BrB som innebär att det inte enbart ska vara frivillig angivelse från gärningsmannens sida som ska utgöra strafflindringsgrund utan också om man medverkat vid utredningen.⁵⁵

⁵⁵ Dir 2009:60, s. 11

4 Överväganden i rättspraxis i fråga om kronvittne

4.1 Bilsprängarmålet, NJA 2009 s. 599

Högsta domstolen prövade i detta rättsfall frågan om den tilltalades medverkan till utredningen av andras brottslighet skulle rymmas inom billighetsskälens tillämpningsområde.

Domen meddelades av HD den 21 oktober 2009 och DL, den klagande och den i tingsrätten och hovrätten dömd person, var då 24 år. HD fastställde hovrättens domslut, som i sin tur fastställt tingsrättens domslut. Den tilltalade DL, dömdes till tre års fängelse för medhjälp till försök till mord, medhjälp till allmänfarlig ödeläggelse, olovlig körning, rattfylleri, narkotikabrott samt brott mot knivlagen.

Målet handlade om grov organiserad brottslighet i Göteborg där två bilar sprängts dagarna efter varandra i september 2006. Handgranater hade placerats under bilarna och detonerat då förarna startade fordonen. DL, som var en före detta medlem i en underavdelning till Bandidos i Göteborg klev fram något år senare och namngav sig själv och två medgärningsmän som gjort detta på uppdrag av klubbens president.

4.1.1 Hovrättens och tingsrättens domskäl

Alla tre instanser var eniga om domslutet. Såväl tingsrätten⁵⁶ som hovrätten⁵⁷ lyfte fram billighetsskälerna vid två av brotten; medhjälp till försök till mord och medhjälp till allmänfarlig ödeläggelse, enligt 29 kap. 5 § tredje och åttonde punkten BrB då DL frivilligt angivit sig och genom sina uppgifter varit behjälplig med att klara upp en svår utredning angående synnerligen allvarlig brottslighet.

Hovrätten beskrev att DL inte längre kunde leva ett normalt liv då han utsatt sig för stora risker när han avslöjade allvarlig brottslighet. Han kunde inte umgås med familj och vänner, inte arbeta och inte heller röra sig fritt utomhus. Hovrätten lyfte fram att DL bytt bostad elva gånger under fjorton månader och förmodligen skulle bli tvungen att flytta utomlands.

Hovrätten menade, till skillnad från tingsrätten, att DL:s angivelse av sina medgärningsmän också borde verka strafflindrande. Däremot bedömde

⁵⁶ Göteborgs tingsrätt, B 9178-08

⁵⁷ Hovrätten för Västra Sverige, B 1236-09

hovrätten straffvärdet högre än tingsrätten vilket gjorde att påföljden om tre års fängelse fastställdes.

Tingsrätten menade att DL:s berättelse var avgörande för utgången av målet, även om en berättelse från en medtilltalad ska bedömas med försiktighet. Tingsrätten menade att DL:s berättelse inte ensamt kunde leda till en fällande dom utan utsagan måste få ett klart stöd i den tekniska bevisningen eller i annan stödbevisning. DL bedömdes som trovärdig och hans utsaga som tillförlitlig då hans berättelse både var lång och sammanhängande och detaljerna som han angivit hade stöd i övrig bevisning.

Tingsrätten hänvisade till förarbetena bakom billighetsskälens⁵⁸ och menade att trots att det bara ska medges strafflindring undantagsvis enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB för denna medverkan för sin egen och andras brottslighet fann tingsrätten att det finns skäl för ett lägre straff än vad straffvärdet motiverade.

4.1.2 Högsta domstolens domskäl

DL yrkade att HD skulle döma honom till en icke frihetsberövande påföljd eller, i andra hand, i betydande mån skulle sätta ned fängelsestraffet. I ljuset av hovrättens och tingsrättens domskäl kom HD att uttala sig om strafflindring kunde ges när den tilltalade angivit sina medgärningsmän samt när den tilltalade medverkat i sin egen utredning, enligt billighetsskälens i 29 kap. 5 § BrB.

HD konstaterade inledningsvis att det inte finns någon strafflindringsgrund för angivelse av andras brottslighet i den svenska lagstiftningen och att det är ett främmande element i den svenska rättstraditionen. Domstolen drog också en parallell till 23 kap. 12 § RB som tydligt markerar att man inte får utfästa några förmåner under ett förhör för att förmå den misstänkta att bekänna brottslighet.

HD konstaterade också att 23 kap. 5 § BrB, som innebär att straffet kan sättas under straffminimum om man enbart medverkat i mindre mån, inte var tillämplig. Det var känt att DL varit med från planeringsstadiet till genomförandet och att han hade tagit aktiv del i gärningarna vilket gjorde att domstolen inte kunde gå under minimistraftet.

Vid straffvärdesbedömningen konstaterades att det samlade straffvärdet för de gärningar som DL gjort sig skyldig till uppgick till sju års fängelse. Efter straffvärdesbedömningen gick HD in och analyserade billighetsskälens omfattning.

DL hade angett sig själv och lämnat detaljerade uppgifter om planering och genomförande som varit nödvändiga för en fällande dom, av den anledningen var 29 kap. 5 § tredje punkten BrB enligt HD tillämplig som

⁵⁸ Prop. 1987/88:120, s. 92 f.

straffliindringsgrund då han angivit sig själv. HD markerade också att samma punkt inte är tillämplig vid angivelse av andras brottslighet, vilket var den stora rättsfrågan för rättsfallet.

HD beskrev i domskälen bakgrunden till billighetsskälen och det resonemang som *Fängelsestraffkommittén* hade mot att införa ett s.k. kronvitnesssystem i svensk rätt. HD lyfte, liksom tingsrätten också den anförda propositionen och den öppning som departementschefen gett om att sådana omständigheter i undantagsfall kan rymmas inom åttonde punkten. HD menade att det är ett ytterst begränsat utrymme som departementschefen öppnade upp för i propositionen. Departementschefen förtydligade inte under vilka förutsättningar en straffliindring på dessa grunder skulle kunna ske.

HD konstaterade att DL:s angivelse av sina medbrottslingars gärningar i sig inte utgjorde skäl för straffliindring, enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB. Däremot kom hans utsaga om de andras brottslighet att *"väsentligt påverka hans personliga situation"*. HD skrev att *"han under överskådlig tid kommer att leva under hot om allvarliga repressalier"*. Sedan januari 2008 hade DL omfattats av polisens personskyddsprogram⁵⁹ och hotbilden gjorde att personskyddet kvarstod och han kunde inte leva ett normalt liv. DL var på grund av sin uppgiftslämning tvungen att byta identitet och flytta utomlands. HD menade att *"Det skulle vara obilligt om dessa allvarliga följder inte kunde räknas DL till godo vid påföljdsbestämningen"*.

Vid påföljdsbestämningen konstaterade HD att DL frivilligt angett sig är grund för en avsevärd reducering av straffet, liksom de personliga omständigheterna om risken för allvarliga repressalier. Det borde medföra en lika stor straffliindring. HD fastställde därmed hovrättens domslut till tre års fängelse.

4.2 Överväganden från hovrätt i fråga om kronvittne

Rättspraxis är inte så omfattande angående specifika resonemang kring straffliindring då man anger andras brottslighet. Förutom NJA 2009 s. 599 lyfter några underliggande domstolar rättsfrågan men landar i liknande, avvisande attityd som det föregående rättsfallet.

4.2.1 Bomb mot chefåklagare, HovR B 2474-09

I ett rättsfall från 2007 berörs frågan om straffliindring vid angivelse av andras brottslighet. Två personer ur Brödraskapet Wolfpack detonerade en sprängladdning i dåvarande chefsåklagare Barbro Jönssons bostad i Trollhättan. Detonationen medförde omfattande materiella skador men inga människor kom till skada. De två tilltalade, och senare dömda personerna,

⁵⁹ Tillhandahålls med stöd av 2 a § polislagen

tillhörde den kriminella organisationen Brödraskapet Wolfpack, vars medlemmar tidigare hade åtalats av just Barbro Jönsson. Dådet ansågs ha genomförts i syfte att skada Jönsson på grund av hennes tjänsteutövande som chefsåklagare.

De två tilltalade ansågs ha genomfört dådet gemensamt och dömdes av tingsrätten⁶⁰ för allmänfarlig ödeläggelse och hot mot tjänsteman. Hovrätten⁶¹ fastställde tingsrättens dom i sak men skärpte straffet för en av gärningsmännen.

Tingsrätten lyfte fram att kronvittnen i undantagsfall kan erhålla ett lägre straff än vad som motiveras av brottslighetens straffvärde enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB. Tingsrätten antog en generellt skeptisk syn till strafflindring för kronvittnen och menade att: *”Det skulle nämligen kunna få till följd att bevisvärdet av ett utpekande förringas.”* Dessutom kom gärningsmannens utpekande av de övriga först efter att tidigare uppgifter som lämnats under förundersökningen inte visat sig hållbara.

Frågan lyftes om en av gärningsmännen kunde ses som kronvittne då han pekade ut sin medgärningsman. Hovrätten slog fast i sina domskäl, det tingsrätten uttalat, att gärningsmannens medverkan i utredningen och att han pekat ut sin kumpan, inte kunde ge honom ett kortare fängelsestraff.

4.2.2 Rån mot postterminal, HovR B 3062-09

I ytterligare ett rättsfall från Hovrätten i Västra Sverige⁶² resonerades det kring strafflindring då en av gärningsmännen varit behjälplig under utredningens gång, av såväl sin egen brottslighet som för att röja andras brottslighet. Rättsfallet rörde beskjutningen av helikoptrar på flygbasen Säve utanför Göteborg 2007 och ett rån mot en postterminal 2008.

För två av gärningsmännen förde hovrätten ett resonemang kring strafflindring enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB. Hovrätten medgav att det var utsagorna från dessa två gärningsmän som gjorde det möjligt att utreda vilka fler som deltog vid de två händelserna. Hovrätten slog också fast i sina domskäl att en undantagssituation enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB inte förelåg av den anledningen.

Däremot, menade hovrätten, fanns det skäl till strafflindring på grund av att de två gärningsmännen omfattades av bestämmelserna i 2 a § polislagen (1984:387) om särskilt personsäkerhetsarbete. De två gärningsmännen blev tvungna på grund av överhängande risk för allvarliga hot att ge upp sina liv, bosätta sig på annan ort och byta identitet. Detta påkallade ett lägre straff än straffvärdet och rymdes under punkten 8, enligt hovrätten. Hovrättens domskäl ligger i linje med den bedömning som HD senare gör i rättsfallet som beskrivits i kapitel 4.1, NJA 2009 s 599.

⁶⁰ Vänersborgs tingsrätt, B 238-09

⁶¹ Hovrätten för Västra Sverige, B 2474-09

⁶² Hovrätten för Västra Sverige, B 3062-09

Hovrätten medgav också i sina domskäl de problematiska effekter som kan uppstå om man ger strafflindring med hänvisning till polisens personsäkerhetsarbete. Strafflindring kunde enligt hovrätten ges om man angivit sina medgärningsmän och därmed levde under allvarliga hot för sitt eget liv, men detta innebar menade hovrätten indirekt en strafflindring för kronvittnen: *”Risken med möjligheten till strafflindring för kronvittnen är att den som berättar om annans brottslighet försöker dölja sin egen medverkan genom att skylla på andra. Det är därför mycket viktigt att bevisvärderingen i skuldfrågan skett med denna risk för ögonen.”*

5 Rättsläget i de övriga nordiska länderna

5.1 Norge

Norge har under 2000-talet genomfört ett gediget lagstiftningsarbete och en förändringsprocess av sin straffrätt, *straffeloven*, och strafflindringsgrunderna. Strafflindringsgrunden med straffrabatt vid angivelse av annans brottslighet finns genom rättspraxis från 2004 och sedan 2008 genom norsk lag. I Norge har man också en lagstadgad strafflindringsgrund för om man anger sig själv och är behjälplig med ett erkännande i sin egen brottsutredning.⁶³

Norge saknar till skillnad från Sverige lagstadgade övergripande principer för hur straffmätningen ska gå till, dessa riktlinjer finns och utvecklas i rättspraxis. Däremot har Norge paragrafer i sin *straffelov* som tydligt pekar på olika principer, såsom förmildrande och försvårande omständigheter som lagstiftaren vill ha för att skapa enhetlighet, såsom straffrabatt när man varit behjälplig i förundersökningen med sin egen eller andras brottslighet eller om den tilltalade är för ung eller gammal för vissa påföljder.

Den nya paragrafen sedan 2008, som är uppbyggd enligt svensk modell med förmildrande omständigheter i lagtext lyder:

78 § Formildende omstendigheter

Ved straffutmålingen skal det i formildende retning især tas i betraktning at:

- a) det foreligger en situasjon eller tilstand som nevnt i § 80 bokstav b, c, d, e, i eller j,*
- b) lovbrøyteren har forebygget, gjenopprettet eller begrenset skaden eller velferdstapet voldt ved lovbruddet, eller søkt å gjøre det,*
- c) lovbruddet i betydelig grad er foranlediget av den skadelidtes forhold,*
- d) lovbrøyteren på handlingstidspunktet har redusert evne til realistisk å vurdere sitt forhold til omverdenen på grunn av psykisk lidelse, psykisk utviklingshemming, bevissthetsforstyrrelse som ikke er en følge av selvforskyldt rus, eller en sterk sinnsbevegelse,*
- e) det har gått lang tid siden lovbruddet, eller saksbehandlingen har tatt lengre tid enn rimelig ut fra lovbruddets art, uten at lovbrøyteren kan lastes for dette,*
- f) lovbrøyteren har avgitt en uforbeholden tilståelse, eller i vesentlig grad bidratt til oppklaring av andre lovbrudd,*

⁶³ 77 §, 80 a § straffeloven

- g) *lovbryteren selv er hardt rammet av lovbruddet, eller straffreaksjonen vil bli en sterk belastning på grunn av høy alder, sykdom eller andre omstendigheter,*
- h) *det er gode utsikter til rehabilitering.*

Ikke ikr., men gjelder for forbrytelsene i kapittel 16, se § 411. Endret ved lover 7 mars 2008 nr. 4, 19 juni 2009 nr. 74.

5.1.1 Rättspraxis föregick lagstiftning vid medverkan

Sommaren 1999 tillsatte den norska regeringen en utredning med syfte att få en snabbare ärendehantering i domstolarna. I juni 2000 presenterade en av arbetsgrupperna i sitt slutbetänkande att man skulle ändra 59 § straffeloven så att erkännanden och den misstänktes hjälpsamhet för att utreda brott mycket tydligare skulle få större verkan i straffmätningen.

Arbetsgruppen, som fick stöd av regeringen i deras proposition, hävdade processekonomiska hänsyn som skäl för att ge en väsentlig rabatt för tilltalade som erkänner i ett tidigt skede. De processekonomiska vinsterna medger både ökat tempo och frigjorda resurser, eftersom fler brott blir uppklarade.⁶⁴ De flesta remissinstanser ställde sig positiva till utvidgningen av denna paragraf. De remissinstanser som var kritiska lyfte främst upp tveksamheten att i norsk rätt lagstifta om detta samt att utvidgningen inte står i överensstämmelse med norsk rättstradition.

Norges Högsta domstol markerade i sitt remissvar att det var främmande i norsk rättstradition att lagfästa principer om straffmätning och man ville ha en mer genomgående principiell diskussion:

”Prinsippene for straffutmålingen er i all hovedsak ikke lovfestet i Norge. Straffeloven skiller seg her blant annet fra straffelovene i Sverige og Finland, som har lovfestet prinsipper for utmålingen av straff. (...) Forslaget om å lovfeste betydningen ved straffutmålingen av uforbeholden tilståelse eller forklaring som i vesentlig grad har bidratt til at en alvorlig forbrytelse blir oppklart, bør ses i sammenheng med lovfesting av prinsippene for utmåling av straff. Spørsmålet bør i tilfelle forelegges for Straffelovkommisjonen på ny sammen med forslaget om endring av straffeloven § 59.”⁶⁵

I norsk rättspraxis hade det under 1990-talet utvecklats en praxis som medgav straffrabatt om man var behjälplig under förundersökningen, däremot fick man inte gå under straffskalan eller döma för ett annat brott. I ett rättsfall från *Hoyesterett* från 1995 uttalade man att rättssystemet borde uppmuntra samarbete med polisen och den som medverkade till detta borde

⁶⁴ Den norska propositionen: Ot.prp. nr.81 (1999-2000), s. 43 f. Förutom propositionen finns också Justitieutskottets betänkande: Innst.O.nr.45, Stortingets beslut: Besl.O.nr.62 (2000-2001)

⁶⁵ Den norska propositionen: Ot.prp. nr.81 (1999-2000), s. 45 f.

få en kompensation. I detta fall rörde det sig om ett grovt narkotikabrott som bedömdes ge fängelse i åtta år. När *Hoyesterett* tog hänsyn till den tilltalades behjälplighet blev straffet nedsatt till sex år och sex månader.⁶⁶ På samma sätt resonerade *Hoyesterett* i ett rättsfall från 2000.⁶⁷ I den norska regeringens proposition räknas ett flertal rättsfall upp vad gäller sexuella övergrepp och vid ett omfattande bank- och postrån där just erkännande och behjälpligheten i förundersökning varit en förmildrande omständighet vid straffmätningen.⁶⁸ Regeringen konstaterade när de analyserade *Hoyesteretts* domar att den praxis som då var gällande rätt var att det fanns en liten eller ingen straffrabatt vid erkännanden i vardagsbrott men däremot en större straffrabatt i större och mer grova mål.⁶⁹

Regeringen fann att erkännanden borde tillmätas större vikt vid straffmätningen och föreslog därför en lagändring, baserad på rättspraxis utveckling. I Norge omfattar således, sedan 2001, strafflindringsgrunderna även att man erkänner och är behjälplig under utredningens gång, till skillnad från Sverige då erkännandet måste ha kommit frivilligt innan man röjt brottsmisstanke.

Regeringen beskrev striden med den norska rättstraditionen:

*”En lovregulering av betydningen av tilståelser vil være noe fremmed ut fra vår lovgivningstradisjon, men vil ikke være fullstendig i strid med dette systemet.”*⁷⁰

Processekonomiska hänsyn och effektiviteten samt den snabbare handläggningen inte minst för målsäganden var avgörande argument för den norska regeringen vid förändringen 2001. De markerade också att regeln ska gälla generellt och inte enbart vid vissa brott såsom det utvecklats i rättspraxis. Däremot skulle den inte gälla automatiskt vid ett erkännande utan det var domstolarnas helhetsbedömning som var avgörande i det enskilda fallet. Straffnedsättningen skulle enligt förarbetena ligga på cirka en tredjedel om erkännandet och medverkan kunde anses vara av stor vikt.⁷¹

5.1.2 Rättspraxis föregick lagstiftning vid angivelse av andras brottslighet

Diskussionen om det explicita lagstadgande i kapitel 5.1.1 skulle omfatta även angivelse av andras brottslighet har varit föremål för diskussion i Norge. Efter år av diskussion under 2000-talet lade regeringen 2007 fram en

⁶⁶ Rättsfall från *Hoyesterett*: Rt. 1995 s. 242

⁶⁷ Rättsfall från *Hoyesterett*: Rt. 2000 s. 3

⁶⁸ Den norska propositionen: Ot.prp. nr.81 (1999-2000), s. 47, Rättsfall från *Hoyesterett* Rt. 1999 s. 1012, Rättsfall från *Hoyesterett* Rt. 1999 s. 1895, Rättsfall från *Hoyesterett* Rt. 2000 s 31.

⁶⁹ Den norska propositionen: Ot.prp. nr.81 (1999-2000), s. 47 f.

⁷⁰ a.a., s. 48.

⁷¹ a.a., s. 52 ff.

proposition⁷² där man behöll de allmänna straffmättningsprinciperna i rättspraxis men där man ville göra de förmildrande och försvårande omständigheterna mycket tydligare i lagstiftning. Bland annat infördes 2008 en utökad punkt vad gäller strafflindring om man angav andras brottslighet:

78 f § straffeloven:⁷³

f) lovbryteren har avgitt en uforbeholden tilståelse, eller i vesentlig grad bidratt til oppklaring av andre lovbrudd

I praxis 2004 slog Norges *Hoyesterett* fast att strafflindring vid angivelse av andras brottslighet i ett narkotikamål skulle medges.⁷⁴ En person i en narkotikahärva lämnade avgörande uppgifter i utredningen som gjorde att flera personer tillsammans med honom kunde dömas för brott. *Hoyesterett* menade att hans uppgifter borde leda till betydande nedsättning vid straffmätningen.⁷⁵ Några år senare utökades de förmildrande omständigheterna i lagen med denna anda som rättspraxis givit uttryck för.

5.2 Danmark

Danmarks *straffelov* påminner vad gäller den lagstiftade straffmätningen om den svenska. I tionde kapitlet regleras straffmätningen och i 80 § stadgas, som i Sverige, att straffet ska fastställas med beaktande av brottets grovhet och upplysningar om gärningsmannens person. En enhetlig rättstillämpning är också viktigt att ta hänsyn till. I anslutning till den inledande bestämmelsen följer därefter försvårande (81 §) och förmildrande omständigheter (82 §) för att fastställa straffvärdet.

Danmark skiljer sig däremot i några delar i straffmätningen gentemot Sverige genom att de 2004⁷⁶ i lag införde en strafflindringsgrund som inte enbart gällde om gärningsmannen frivilligt angivit sig själv med ett fullständigt erkännande utan också om man lämnar upplysningar som är avgörande för att utreda andras brottslighet.

82 § straffeloven lyder:

§ 82 Det skal ved straffens fastsættelse i almindelighed indgå som formildende omstændighed,

1) at gerningsmanden ikke var fyldt 18 år, da gerningen blev udført,

⁷² Den norska propositionen: Ot.prp. nr.8 (2007-2008)

⁷³ Infördes den 12 februari 2008, genom Besl. O. nr. 43 (2007-2008)

⁷⁴ Dom i *Hoyesterett*, 22 december 2004

⁷⁵ SOU 2005:117, s. 77

⁷⁶ Dansk lag och förarbeten: Lov nr 218 af 31 marts 2004 om ændring af straffeloven og retsplejeloven, Straffelovrådets betaenkning om straffastsættelse og strafferammer I, betaenkning nr. 1424/2002, L99 Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven samt Betaenkning afgivet af Retsudvalget den 19. februar 2004 Betaenkning over Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven

- 2) *at gerningsmanden har høj alder, når anvendelse af den sædvanlige straf er unødvendig eller skadelig,*
- 3) *at gerningen grænser til at være omfattet af en straffrihedsgrund,*
- 4) *at gerningsmanden har handlet i undskyldelig uvidenhed om eller undskyldelig misforståelse af retsregler, der forbyder eller påbyder handlingens foretagelse,*
- 5) *at gerningen er udført i en oprørt sindstilstand, der er fremkaldt af forurettede eller personer med tilknytning til denne ved et uretmæssigt angreb eller en grov fornærmelse,*
- 6) *at gerningen er begået som følge af tvang, svig eller udnyttelse af gerningsmandens unge alder eller betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder, manglende indsigt, letsind eller et bestående afhængighedsforhold,*
- 7) *at gerningen er begået under indflydelse af stærk medfølelse eller sindsbevægelse, eller der foreligger andre særlige oplysninger om gerningsmandens sindstilstand eller omstændighederne ved gerningen,*
- 8) *at gerningsmanden frivilligt har afværget eller søgt at afværge den fare, der er forvoldt ved den strafbare handling,*
- 9) ***at gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse,***
- 10) ***at gerningsmanden har givet oplysninger, som er afgørende for opklaringen af strafbare handlinger begået af andre,***
- 11) *at gerningsmanden har genoprettet eller søgt at genoprette den skade, der er forvoldt ved den strafbare handling,*
- 12) *at gerningsmanden på grund af den strafbare handling frakendes en af de i § 79 omhandlede rettigheder eller påføres andre følger, der kan sidestilles med straf,*
- 13) *at straffesagen mod gerningsmanden ikke er afgjort inden for en rimelig tid, uden at det kan bebrejdes gerningsmanden,*
- 14) *at der er gået så lang tid, siden den strafbare handling blev foretaget, at anvendelsen af den sædvanlige straf er unødvendig.*

§ 82 er ændret fra d. 01.04.2004 ved lov nr. 218 af 31.03.2004

5.2.1 Rättspraxis föregick lagstiftning vid angivelse av andras brottslighet

Lagreglerna kring straffmätning och påföljdsbestämmelser ändrades efter en utveckling genom dansk rättspraxis. Strafflindringsgrunden som blir aktuell då man anger andras brottslighet har ett viktigt avgörande av Danmarks högsta instans, *Højesteret*, och dess dom från 1998⁷⁷ som grund.

Danmarks högsta domstol reducerade i detta mål straffet från fängelse i sex år till fängelse i fem år med hänvisning till att den tilltalade hade medverkat till att klara upp brottet. Kuriren angav i detta rättsfall sina medbrottslingar i

⁷⁷ Dom i Højesteret: U 1998.1317 H (Offentliggjort i Ugeskrift for Retsvaesen 1998, s 1317)

ett grovt narkotikaärende, vilket gjorde att polisen kunde finna flera som var med i den omfattande narkotikainsmugglingen till Danmark.

Højesteret meddelade i sin dom att dåvarande 80 § första stycket straffeloven kunde användas då det var rimligt att domstolen tog hänsyn till att gärningsmannen varit behjälplig med att utreda både sin egen och andras brottslighet. Majoriteten i *Højesteret* förde en diskussion om de principiella och rättssäkerhetsmässiga avvägningarna men menade att processekonomiska hänsyn vägde tyngre. *Højesteret* hade en skiljaktig domare som påtalade risken för oriktiga erkännanden.

Denna dom från 1998 öppnade upp för en debatt om att införa plea-bargaining och kronvitnesssystem i dansk rätt. Domen och utvecklingen i rättspraxis samt den efterföljande debatten fick *Rigsadvokaten* att utfärda närmare riktlinjer för straffnedsättning vid angivelse av andras brottslighet.⁷⁸ I riktlinjerna angavs att det bara kan bli aktuellt vid grov brottslighet, såsom grova narkotikabrott, allvarlig våldskriminalitet och mord eller allvarlig ekonomisk brottslighet. *Rigsadvokaten* menade också att åklagaren bara kan meddela eventuell straffnedsättning till gärningsmannen om en jurist med viss befattning i polismyndigheten har medgivit detta. Detta för att det är viktigt att markera att det är domstolen som bestämmer påföljden och inte åklagaren tillsammans med gärningsmannen. Att åklagaren, under insyn av den utpekade juristen, lämnade denna underrättelse till gärningsmannen skulle dokumenteras och det skulle också finnas i den utredning som rörde de personer som blivit angivna.⁷⁹

*Rigsadvokaten*⁸⁰ utfärdade följande riktlinjer efter domen:

- *Tilkendegivelsen fremsættes efter afgørelse af en chargeret jurist i politikredsen (politimester, vicepolitimester eller politiassessor).*
- *Tilkendegivelsen skal fremsættes over for sigtede af en jurist.*
- *Sigtedes forsvarer skal være til stede eller skal forinden være underrettet om, at en tilkendegivelse vil blive fremsat, således at han har mulighed for at være til stede.*
- *Det skal meget klart oplyses over for den sigtede, at der ikke er sikkerhed for, at forklaringer om medgerningsmænd vil føre til strafnedsættelse, idet afgørelsen herom henhører under retten.*
- *Den jurist, der har fremsat tilkendegivelsen, skal udfærdige et notat om det, der er passeret under mødet, herunder om indholdet af tilkendegivelsen.*
- *Notatet skal indgå i akterne i sagen mod sigtede*
- *Notatet om tilkendegivelsen skal indgå i akterne i sagen mod den, der er udpeget af en sigtet, eller hvorom en sigtet har afgivet belastende forklaringer efter en tilkendegivelse som nævnt, således at forsvareren bliver bekendt med tilkendegivelsen.*

⁷⁸ Anklagemyndighetens Årsbetæring, Rigsadvokaten, s. 20 ff. (Meddelse nr 11/1998 Behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd.)

⁷⁹ SOU 2005:117, s. 73 ff.

⁸⁰ Anklagemyndighedens Årsbetæring, Rigsadvokaten, s. 22 f.

- Hvis en sigtets forklaringer, der er fremkommet efter en tilkendegivelse, får betydning som bevis i sagen mod medgerningsmænd, skal anklagemyndigheden under domsforhandlingen i forbindelse med bevisførelsen oplyse retten om tilkendegivelsen.

År 2004 infördes i lag⁸¹ en utvidgning av strafflindringsgrunderna om angivelse av andras brottslighet. I *Straffelovrådets* betänkande tog man avstamp i *Højesterets* dom från 1998 och argumenten som lyftes fram för införande av paragrafen var för att kunna utreda och klara upp grov organiserad brottslighet men också utifrån perspektivet om processekonomiska hänsyn. *Straffelovrådet* menade att mycket av den grova organiserade brottsligheten, inte minst den gränsöverskridande, enbart kunde utredas om de som deltog gav upplysningar. Samtidigt vidhöll de att det skulle strida mot dansk rättstradition att öppna upp för en ordning där man på förhand skulle göra upp om domen. De markerade att reducering av straff skulle ske i domstol.⁸²

Den 4 maj 2011 meddelade *Højesteret* en dom⁸³ i ett fall rörande just straffnedsättning när en tilltalad lämnat värdefulla upplysningar om andras brottslighet. Den tilltalade hävdade 82 § nionde och tionde punkten straffeloven. *Højesteret* beskrev i sina domskäl bakgrunden till Danmarks strafflindring i dessa situationer och lyfte fram att den tilltalades mycket starka koppling till den grova organiserade brottsligheten gjorde att han under många år kommer att vara tvungen att få leva med risk för allvarliga repressalier då han angivit sina gängmedlemmar. På grund av den allvarliga brottslighet som den tilltalade gjort sig skyldig till hade underrätterna redan reducerat hans straff kraftigt. Av den anledningen ville inte *Højesteret* reducera straffet ytterligare utan anslöt sig till underrätternas domslut.

5.3 Finland

Finlands straffmätning påminner mycket om Sveriges. I kap. 6 strafflagen anges allmänna principer för straffmätningen, om försvårande och förmildrande omständigheter och om strafflindringsgrunder. Även Finland har en strafflindringsgrund i 6 kap. 6 § tredje punkten strafflagen om gärningsmannen medverkar vid utredningen av det egna brottet. Men precis som i Sverige rör det enbart gärningsmannens egen brottslighet och ingen annans, däremot skiljer sig Finland från Sverige eftersom de svenska billighetsskälerna inte explicit omfattar själva medverkan vid utredningen utan enbart att man angivit sig själv.

År 2003 genomförde Finland en större reform om bland annat straffmätning och påföljdsbestämningen och i regeringens proposition⁸⁴ redogjordes för

⁸¹ Lov nr 218 af 31 marts 2004 om ændring af straffeloven og retsplejeloven, § 82

⁸² Straffelovrådets betaenkning om straffsættelse og strafferammer I, betaenkning nr. 1424/2002, s. 372 ff.

⁸³ Højesterets dom afsagt onsdag den 4. maj 2011

⁸⁴ Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror, RP 44/2002rd

förändringarna i strafflagen. Regeringen förde också en diskussion om angivelse av andras brott skulle kunna beaktas vid en strafflindring. Finlands regering avvisade förslaget och hade många principiella invändningar, bland annat att det skulle förstärka en angivarmoral och att det skulle sända fel moraliska signaler:

”På ett djupare plan är det frågan om den moral som strafflagen och rättsvården företräder och om det budskap som man härigenom vill förmedla åt människorna. Att den som avslöjar sitt eget brott kan bli föremål för strafflindring signalerar om att ånger och medgivande av egna fel kan leda till att straffet efterskänks. Kronvittnessystemet stärker däremot en angivarmoral. Det säger att egna brott kan förlätas, om man kan visa att de övriga har begått ännu värre brott.”⁸⁵

Angivelse av egen brottslighet argumenterade regeringen för som något positivt, inte minst utifrån processekonomiska och utredningstekniska skäl. Däremot avvisade den finska regeringen en strafflindringsgrund för personer som anger andras brottslighet.

⁸⁵ a.a., s. 185

6 Analys

6.1 Varför ryms inte angivelse av annan persons brottslighet i billighetsskälen?

I anglosaxiska länder, såsom den amerikanska och brittiska rättsordningen, är det vanligt att man ger strafflindring till dömda personer om man angivit andras brottslighet, de blir då så kallade kronvittnen.

Den nordiska rättstraditionen har fokuserat på den enskilde gärningsmannen och inte premierat denna för att vara behjälplig i utredningsarbetet vare sig av sin egen brottslighet eller i andras brottslighet. De effektivitetsvinster som varit rättesnöre inom den anglosaxiska rättstraditionen har tidigare varit främmande i den nordiska rättstraditionen.

Inför den stora brottsbalksreformen 1989 belyste *Fängelsestraffkommittén* fördelar och nackdelar med att i de nystadgade billighetsskälen införa en möjlighet att beakta angivelse av annans brottslighet. Utredningen erkände de processekonomiska vinsterna med en sådan utvidgning men ansåg att nackdelarna övervägde fördelarna. Inte minst lyfte utredningen fram att officialprincipen⁸⁶ kunde sättas ur spel eftersom polismyndigheten eller åklagarmyndigheten, och inte domstolen, då skulle tillåtas ge sådana garantier. Som negativa aspekter lyfte kommittén också fram att det skulle uppmuntra en skvallermentalitet och att svagare individer skulle lida men av detta.

Även *Beredningen för rättsväsendets utveckling* lyfte frågan femton år senare och vidhöll det *Fängelsestraffkommittén* anförde och menade på att bevisvärdet i de uppgifter som ett kronvittne skulle lämna skulle vara lågt och därför såg utredningen inga effektivitetsvinster med förslaget. Regeringen anförde i propositionen vid brottsbalksreformen 1989 att det fanns ett visst utrymme att tolka in dessa omständigheter i 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB och att detta var tillräckligt.⁸⁷

Beredningen för rättsväsendets utveckling lämnade ett förslag om utvidgning av 29 kap. 5 § tredje punkten BrB som möjliggjorde att även medverkan vid utredning om det egna brottet skulle omfattas och inte enbart angivelse. Gärningsmannen kan då många gånger komma att ange även andras brottslighet, och utredningen skrev vidare: ”*Det skulle kunna vara fallet när en inbrottstjuv grips och uppger att en särskild hälare varit*

⁸⁶ Officialprincipen är en processrättslig princip som innebär att domstolen kan vara självständigt verksam i processen och att domstolen har ansvaret för att ett ärende blir ordentligt utrett.

⁸⁷ Prop. 1987/88:120, s. 92 f.

*kopplad till brottsligheten. En annan situation när det skulle kunna bli aktuellt är i samband med narkotikabrottslighet. Denna omständighet skall dock inte missbrukas för att skapa ett kronvitnesssystem.”*⁸⁸ Detta förslag vad gäller utvidgning för medverkan vid egen brottslighet bereds nu i den pågående statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet*.

I alla statliga utredningar som berört frågan hittills i Sverige har man bedömt att nackdelarna överväger eventuella effektivitetsvinster med att införa en strafflindringsgrund då man anger andras brottslighet. I den utredning *En översyn av påföljdssystemet* som för närvarande arbetar ska en bred översyn göras av billighetsskälen. Den springande punkten i utredningens arbete blir nu om utredningen ansluter sig till decennier av negativ hållning i svenskt utredningsväsende till en utvidgad strafflindringsgrund eller om man ansluter sig till den danska och norska lagstiftningen, som är resultatet av att ländernas rättspraxis har förändrats under tid.

I de rättsfall som berörs i kapitel 4 i denna uppsats redogörs för den utveckling som skett i Sverige vad gäller bedömningen av hur rättspraxis ser på strafflindring. Där slår HD fast att det finns en sådan möjlighet enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB om man angett andra och till följd härav riskerar hot om allvarliga repressalier och svårligen kan leva ett normalt liv. Det är enbart på den grunden som HD genom detta prejudikat öppnat upp för en straffrabatt vid angivelse av andras brottslighet.

Den svenska regeringen har i propositioner där det funnits anledning att kommentera kronvitnesssystemet uttalat sig negativt om att införa denna ordning och menat att det vore främmande för svensk rättsordning. Både vad gäller propositionen som rör effektivare kartellbekämpning⁸⁹, såsom i propositioner då Sverige ska tillträda FN-konventioner⁹⁰. Regeringen menade i propositionerna som rörde FN-konventionerna att *”det kan inte uteslutas att sådana åtgärder skulle kunna utgöra falska angivelser och en ökad risk för våld på t.ex. kriminalvårdsanstalter”*.⁹¹ Regeringen förtydligar också vad den svenska rättstraditionen innebär trots nationens anslutning till internationell konvention: *”Att den svenska rättsordningen inte godtar ett system med kronvittnen innebär bl.a. att myndigheterna inte kan utlova åtalsimmunitet åt den som har medverkat i brott”*.⁹²

⁸⁸ SOU 2005:117, s. 82

⁸⁹ Prop. 2001/02:167, s. 34

⁹⁰ Prop. 2002/03:146 om Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, s. 59 samt Prop. 2006/07:74 om Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot korruption, s. 46

⁹¹ Prop. 2002/03:146, s. 59

⁹² Prop. 2006/07:74, s. 46

6.2 Hur ser svensk rättspraxis på angivelse av annan persons brottslighet?

Högsta Domstolen fastslår med enfass i NJA 2009 s. 599 att angivelse av andras brottslighet inte självständigt kan innebära strafflindring vare sig i 29 kap. 5 § tredje eller åttonde punkten BrB. HD markerar i domskälen huvudregeln i svensk rättspraxis att gärningspersoner som avslöjar andras brottslighet inte ska få straffrabatt. Däremot medger HD att det kan finnas utrymme för undantag från denna huvudregel om det finns likvärdiga omständigheter till det som räknas upp i paragrafens första sju punkter.

Det som framkommer tydligt i detta rättsfall är att HD menar att straffrabatt är tillämplig enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB om den tilltalade kommer att få leva under hot om allvarliga repressalier. I detta aktuella fall fanns omständigheter som skulle innebära att den tilltalade fick byta identitet och leva utomlands. Samma resonemang förde hovrätten i fallet som rörde rånet mot postterminalen.

Advokat Thomas Olsson menar i sin artikel om *En ny strafflindringsgrund*⁹³ att utvidgningen av billighetsskälens tillämpningsområde på sikt kan leda till att vi får ett kronvitnesssystem i svensk rätt och frågar sig om HD:s prejudikat i NJA 2009 s. 599 inte är så nära ett kronvitnesssystem man i svensk rätt kan komma utan att behöva kalla det vid sitt rätta namn. Även advokat Tomas Nilsson menar i sin artikel *Ett reformerat påföljdssystem – synpunkter från en försvarare*⁹⁴ att HD:s resonemang gör att man inför ett kronvitnesssystem ”bakvägen”. Möjligheten till insatser inom ramen för polisens personsäkerhetsarbete består av så många förmåner att det skapats så pass positiva incitament för att ange andras brottslighet att ett kronvitnesssystem de facto har införts, menar Nilsson.

Även Jack Ågren menar i en artikel med rubriken ”*Straffrabatt för kronvittnen som riskerar hot om allvarliga repressalier*” att huvudregeln om att inte få strafflindring vid angivelse av andras brottslighet har urvattnats med detta prejudikat. Rabatt har i praxis ansetts motiverad för uppgiftslämnande gärningsmän om andras brottslighet om personen i fråga kommer att bli utsatt för allvarliga repressalier. Just risken för att bli utsatt för allvarliga repressalier är nu en av undantagssituationerna i 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB som medger strafflindring. Ågren diskuterar hur stor räckvidden är för huvudregeln, efter HD:s prejudikat, att inte ge kronvittnen straffrabatt.

Ågren menar att HD öppnat dörren genom NJA 2009 s 599 för ett kronvitnesssystem i Sverige eftersom uppgiftslämnande om andra personers brottslighet alltid torde innebära risk för hot om allvarliga repressalier. Det är

⁹³ Olsson, SvJT 2010 s. 483

⁹⁴ Nilsson, SvJT 2010 s. 474

därför svårt att framgent hävda att vi har en huvudregel i Sverige som säger att straffrabatt inte ska lämnas vid angivelse av medbrottslingar, menar han.⁹⁵ Ågren skriver vidare att det är bra att HD i NJA 2009 s. 599 bekräftade gällande rätt om att billighetsskäl är en självständig faktor som ”inte ska sammanblandas med samhällliga effektivitetsintressen”. HD markerade också den svenska hållningen att de brottsutredande myndigheterna inte kunde utfästa några förmåner om man angav andras brottslighet och slog fast huvudregeln att det inte fanns någon strafflindringsgrund vid angivelse av andras brottslighet. Förarbetena lyfte fram möjligheten till snäva undantag enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB och hot om allvarliga repressalier i det aktuella fallet innebar en sådan undantagsmöjlighet.

Ågren menar att HD gjorde en riktig bedömning, inte minst i ljuset av humanitetsprincipen, men frågar sig om inte detta snarare bör ses som en normalsituation och inte en undantagssituation. Ågren menar att om huvudregeln fortfarande innebär att kronvittnen inte kan få straffrabatt, så har denna huvudregel blivit kraftigt urvattnad av detta prejudikat – trots HD:s tydliga avståndstagande i domskälen.⁹⁶

6.3 Vad skiljer de nordiska länderna åt vad gäller strafflindring för kronvittnen?

Svensk, dansk och finsk rättsordning är oerhört lika i sin utformning vad gäller lagtext om straffmätning, påföljdsval och strafflindringsgrunder. Den norska straffrätten skiljer sig från de övriga nordiska länderna mycket på grund av att deras övergripande straffmättningsprinciper inte finns lagstiftade utan utvecklas genom rättspraxis.

Under senare år har Norge dock gått mer mot lagstiftning inte minst vad gäller förmildrande och försvårande omständigheter vid straffmätningen och Norge har sedan 2000-talet anslutit sig till Danmarks linje om att erkännanden och medverkan vid egen brottslighet (år 2001) samt angivande av andras brottslighet (år 2008) ska vara strafflindringsgrunder stadgade i lag.

Både till den straffrättsliga strukturen och till innehållet är Finland och Sverige väldigt lika, det finns ingen explicit strafflindringsgrund för angivelse av andra. Till innehållet i de för uppsatsen aktuella frågeställningarna om kronvittnen är sedan bara något år tillbaka Danmark och Norge jämförbart lika, då de i lagtext förordar en strafflindring om man medverkar under sin egen utredning och om man anger andra.

⁹⁵ Ågren, JT 2009-10 NR 3, s. 699

⁹⁶ a.a., s 702

Rättspraxis i Sverige har 2009 öppnat upp för gällande rätt som medger straffflinring för gärningspersoner som anger andra om det föreligger hot vid allvarliga repressalier och en statlig utredning *Beredningen för rättsväsendets utveckling* har föreslagit att 29 kap. 5 § tredje punkten BrB ska utvidgas för att också omfatta medverkan vid den egna utredningen. Den pågående statliga utredningen om *En översyn av påföljdssystemet* har att beakta såväl förslaget om att utvidga tredje punkten såväl som den närliggande rättspraxisutvecklingen vid angivelse av andras brottslighet.

Frågan är om Sverige inom något år följer Norge och Danmarks modell eller om decennier av välargumenterade förarbeten och rättspraxis för att det är främmande i svensk rättstradition går vinnande ur striden. En annan väg som Sverige kan gå är att gå Finlands utveckling till mötes där man har en lagstadgad möjlighet till straffflinring om man medverkar i det egna brottet, i linje med vad *Beredningen för rättsväsendets utveckling* föreslagit.

7 Slutsats och avslutande kommentar

7.1 Har Sverige idag en ordning som liknar kronvitnesssystemet?

Stadgandet 23 kap. 12 § RB motverkar ett införande av kronvitnesssystem i svensk lagstiftning. Bestämmelsen tar sikte på att de uppgifter som kommer fram under ett förhör är frivilligt givna och inte har skett med några påtryckningar. Den misstänkte ska heller inte under förhöret kunna förhandla till sig några fördelar, såsom lindrigare straff. Enligt 23 kap. 18 § tredje stycket RB kan åklagaren hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller dennes försvarare innan åtal väcks, detta för att klargöra bevisfrågor och åtalspunkter. Men denna bestämmelse öppnar inte upp för förhandling i någon del.⁹⁷

En utvidgning av 29 kap. 5 § BrB till att också uttryckligt omfatta angivelse av andras brottslighet skulle påverka bestämmelsens tillämpningsområde och skulle vara en radikal förändring av billighetsskälens omfattning, sett i ljuset av den negativa hållning som svenskt utredningsväsende och de folkvalda har haft under decennier. Det blir svårt att undvika ett renodlat kronvitnesssystem i svensk rätt om man utvidgar billighetsskälens och bokstavligen talar om strafflindring vid angivelse av annans brottslighet.⁹⁸

Advokat Thomas Olsson menar dock att Sverige idag ligger väldigt nära ett kronvitnesssystem då HD medgivit straffrabatt om man står under polisens personskyddsprogram. Här kan den tilltalade få personskydd och ekonomisk ersättning för kostnader att etablera sig på ny ort och kompensation för inkomstbortfall en viss tid om det föreligger hot om allvarliga repressalier. Dessa starka ekonomiska incitament gör att det kan vara lockande att avslöja andras kriminella gärningar, inte minst vid grov organiserad brottslighet.⁹⁹

De rättsfall som omnämns i Olssons artikel beskriver också den utvecklingen som skett i rättspraxis och som jag menar bekräftar den åsikt som Olsson ger uttryck för. Rättspraxis har efter NJA 2009 s. 599 öppnat upp för kraftigt reducerat straff om man står under hot om allvarliga repressalier och av den anledningen är med i polisens personsäkerhetsprogram.

Även Jack Ågren ifrågasätter om rättsväsendet själva inte lägger ut dimridåer för att man inte vill erkänna att Sverige i smyg inför ett

⁹⁷ Lindberg, SvJT 1997 s. 197

⁹⁸ Olsson, SvJT 2010 s. 483

⁹⁹ a.a.

kronvitnessystem. Han hänvisar till det aktuella rättsfallet från 2009 då gärningsmannen får strafflindring enligt åttonde punkten på grund av hot om allvarliga repressalier. Ågren frågar sig om det inte alltid blir ”hot om allvarliga repressalier” om man är kronvittne och på det sättet har HD urvattnat den tidigare så tydliga huvudregeln i svensk rätt.¹⁰⁰

I såväl Danmark och Norge som ligger nära den svenska rättstraditionen har lagstadganden om straffrabatt vid angivelse av andras brottslighet föregåtts av en utveckling i rättspraxis. Vid allvarlig brottslighet har dansk och norsk rättspraxis utvecklats för att kunna klara upp denna svårutredda brottslighet, samtidigt som processekonomiska vinster har talat för ett lagstiftat införande om man tar del av förarbetena till respektive lands strafflag. I Sverige har vi ett HD-avgörande och två hovrättsdomar som argumenterar i sina domskäl i liknande termer.

Gränsen mellan ett utpräglat kronvitnessystem å ena sidan och möjligheten till personskydd och därmed straffreducering för den tjallande gärningsmannen å andra sidan är hårfin och är i mycket en lek med ord. Ser man på innebörden av den dom som HD meddelat har vi i praktiken infört ett system där rättsväsendet premierar gärningsmän som anger andras brottslighet, under förutsättning att personen därefter står under hot om allvarliga repressalier, vilket får förmodas är ytterst vanligt då man anger medbrottslingar inom den grova organiserade brottsligheten. Men inte genom lagstiftning, utan genom HD:s praxis.

Sedan 1989 års brottsbalksreform har det funnits, enligt förarbetena, en möjlighet enligt 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB att medge strafflindring vid extrema undantagssituationer – varav det har funnits ett utrymme för just den utveckling vi nu ser i rättspraxis. Departementschefen öppnade dörren lite på glänt för denna utveckling redan i propositionen. Således har HD inte frångått något stadgande i lag, snarare fyllt den allmänna punkten åtta med konkret innehåll, om än med ett uttalat snävt tillämpningsområde.

Det som talar emot att införa en möjlighet att medge straffrabatt vid angivelse av andras brottslighet är givetvis de tydliga argument som förts fram genom svenskt offentligt tryck och i rättspraxis i decennier. Det medförde nog också att HD i NJA 2009 s. 599 var noga med att inte ange kronvittne ensamt som skäl för straffrabatt utan att det var hot om allvarliga repressalier som medgav strafflindring. Även om det finns ett, inte alltför sällan, kausalt samband dem emellan.

Sverige har idag en ordning genom HD:s prejudikat från 2009, som under vissa specifika omständigheter öppnar upp för en form av kronvitnessystem i Sverige. Det är en utveckling som skett genom rättspraxis men där HD också är tydlig med att man inte kan få strafflindring enbart på den grund att man angett andra, utan det är den angivande gärningspersonens personliga förutsättningar att leva ett normalt liv som är i förgrunden. Däremot finns

¹⁰⁰ Ågren, JT 2009-10 NR 3, s. 702

det inget stadgande om en strafflindring vid angivelse av andras brottslighet i lag.

7.2 Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med ett renodlat kronvitnesssystem i Sverige?

Effektivitetsvinsterna i lagföringsprocessen är det skäl som är vanligt förekommande för att införa en möjlighet till strafflindring om gärningspersoner anger andras brottslighet. Lagföringen påskyndas, effektiviteten ökar i brottsutredningen, genomströmningstiden blir snabbare och handläggningstiden minskar. Allt det är till gagn för att fler brott klaras upp och fler döms.

Advokat Thomas Olsson menar också att ett kronvittne skulle öka kunskapen för de rättsvårdande myndigheterna om grov organiserad brottslighet och dess nätverk. Att införa ett system som premierar angivelser och ökad information är ofta enda sättet att komma åt organiserad brottslighet, menar Olsson. Orättfärdighetsargumentet är det som varit vägledande för billighetsskälerna från dess tillkomst. Olsson menar att den svenska juridiska debatten mer fokuserar på att öka effektiviteten för att då också samtidigt frigöra resurser för att lösa annan brottslighet. Själva effektivitetsargumentet är en tydlig kursändring och ett sådant skäl öppnar upp för en diskussion om att medge strafflindring för kronvittnen.¹⁰¹

Utifrån perspektivet med den alltmer omfattande organiserade brottsligheten finns det ett värde att, precis som Olsson för fram, att införa en strafflindringsgrund som gör att de rättsvårdande myndigheterna får en möjlighet att avslöja och utreda den organiserade brottsligheten. Det är enbart om personer i de kriminella nätverken stiger fram och avslöjar sina medbrottslingar som det finns en möjlighet att avslöja och döma denna omfattande organiserade brottslighet, som oftast också är gränsöverskridande.

Samtidigt får vi inte glömma våra grundläggande principer om förutsebarhet, rättssäkerhet, proportionalitet och likhet inför lagen – allt detta skulle påverkas om vi öppnar upp för en angivarlagstiftning i Sverige. Jag menar att ett kronvitnesssystem innebär effektivitetsvinster och en större kännedom om grov organiserad brottslighet men det skulle också sticka i ögonen på det allmänna rättsmedvetandet om man får lägre straff enbart för att man anger andra. Om man kan få kraftigt reducerat straff om man anger andras brottslighet frångår man principen om att straffa utefter brottets allvarlighet. Utöver det borde bevisvärdet för de uppgifter som lämnas vid dessa situationer värderas tämligen lågt. Är bevisvärdet lågt för de uppgifter som lämnas finns det också skäl att diskutera om effektiviteten i processen verkligen blir högre.

¹⁰¹ Olsson, SvJT 2010 s. 483

”Rättvisan blir förhandlingsbar. Det går att köpa sig fri från straff” skriver *Kartellbekämpningsutredningen* i sitt delbetänkande.¹⁰² Jag kan hålla med om den ansatsen. Till vilket effektivitetspris ska det svenska rättsväsendet dagtinga med sin rättssäkerhet? Å andra sidan har alltid de rättsvårdande myndigheterna varit i behov av uppgiftslämnare för att klara upp brottslighet. ”Tjallare” och ”angivare” har alltid varit viktiga i brottsutredningar och för att utreda brottslighet och utifrån det perspektivet är frågan om kronvittne inte kontroversiell. Den blir kontroversiell om lagtexten medger kraftig strafflindring för själva tjallningen.

Svensk rätt har haft en mycket restriktiv hållning mot ett kronvitnessystem, den enda möjligheten har funnits i 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB med den snäva tolkning som departementschefen i förarbetet till brottsbalksreformen gav uttryck för. Det som anges ovan med effektivitetsvinster för de rättsvårdande myndigheterna med syfte att såväl avslöja som utreda brott är angelägna fördelar men nackdelarna med ett kronvitnessystem har genom decennier bedömts överväga fördelarna.

Förutom det låga bevisvärdet, kan man inte bortse ifrån att dominerande brottslingar lögnaktigt anger kumpaner som de inte har så mycket att frukta för eller att man genom lag inför en regel som uppmuntrar till att skvallra och ange folk. Med tanke på det stadgande om finns i 23 kap.12 § RB finns det också en risk att polis och åklagare lovar större fördelar än vad domstolen kan väntas ge. Dessutom är det främmande för svensk rättstradition att utge förmåner till brottslingar som avslöjar sina medbrottslingar – gärningsmannens brott i fråga är fortfarande minst lika allvarligt.

En annan aspekt mot att införa ett kronvitnessystem i svensk lagstiftning handlar om våra grundmurade principer. Ett införande av kronvitnessystem skulle strida mot polisens och åklagarens grundläggande officialprincip, som innebär att de rättsvårdande myndigheterna av egen kraft måste beivra brott. Ett införande av plea bargaining, dvs. att man kan förhandla i ett tidigt skede om åtal ska väckas eller inte, strider mot den svenska absoluta åtalsplikten i 20 kap. 6 § RB. Fördelarna med en absolut åtalsplikt är att markera alla människors lika rätt inför lagen.¹⁰³

Samhällets resurser för att bekämpa, utreda och lagföra brottslighet är begränsade och det är nödvändigt att effektivisera även denna sektor i samhället. *Beredningen för rättsväsendets utveckling* föreslog att 29 kap. 5 § tredje punkten BrB skulle utvidgas för att även innefatta om gärningsmannen medverkat i förundersökningen. Utredningen argumenterade för att det *”skulle kunna ha ett betydande kriminalpolitiskt värde eftersom frigjorda utredningsresurser kan föras över till andra utredningar”*. De menade att dessa effektivitetsvinster även skulle vara till gagn såväl för brottsoffret som för vittnen då tiden från brott till

¹⁰² SOU 2001:74, s. 104

¹⁰³ SOU 2005:117, s. 57 ff.

lagakraftvunnen dom väsentligt skulle minska. Det skulle också öka tilltron till rättsväsendet. I Danmark, Norge och Finland finns det en sådan möjlighet just vid medverkan vid det egna brottet. Detta förslag ses nu över av den pågående statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet*.

För mig är rättssäkerheten viktigast och den kan vi inte tumma på enbart av skälet att öka effektiviteten i lagföringen. Ett ytterligare dilemma med ett kronvitnesssystem är att det blir åklagaren som måste göra bevisvärderingen. Det är inför åklagaren i förundersökningen som den tilltalade berättar om andras brottslighet och i samma stund som åklagaren går med på uppgifterna har åklagaren värderat den tilltalades utsaga. Samtidigt kan man hävda att det ligger då också ett stort ansvar på försvarsadvokaten, liksom hos åklagaren att informera den tilltalade om dennes rättigheter och möjligheter.

7.3 Vilka möjligheter finns det att införa en ny strafflindringsgrund för kronvittnen?

Det finns alltid möjligheter att införa ny lagstiftning i Sverige. Lagar stiftas av riksdagen och lagstiftningsförslagen har föregåtts av ett idogt arbete genom utredningar, remissvar och överväganden hos regeringen. Rent hypotetiskt finns det en möjlighet att i svensk rätt, precis som i våra grannländer Danmark och Norge, att införa ett lagstadgande om strafflindring vid angivelse av andras brottslighet. Den springande punkten är dock om det är förenligt med svensk rättstradition och om fördelarna med ett sådant införande skulle överväga de nackdelar som finns.

Vi lever i en internationaliserad värld med en mer komplex brottslighet och framväxten av nya processuella verktyg för att komma åt denna komplexa brottslighet är ett led i detta. Riksåklagarens idéskrift från 2006 menade att det är viktigt att utveckla dispositiva inslag i brottmålsprocessen inom givna rättssäkerhetsramar, såsom enhetlighet, förutsebarhet och transparens annars finns risken, menade arbetsgruppen, att Sverige kommer på efterkälken i bekämpningen av den grova internationella brottsligheten.

Arbetsgruppen framhöll att såväl Danmark som Norge har möjlighet till straffnedsättning mot att gärningsmannen berättar om andras brottslighet. Den negativa aspekten, som dessutom skulle strida mot nuvarande svenska regler i RB, om att förhandla om förmåner lyftes fram men effektivitetsvinsterna, en snabbare genomströmning och högre lagföringstakt övervägde nackdelarna enligt arbetsgruppen bakom idéskriften.¹⁰⁴

Om andra nordiska länder utvidgar sina strafflindringsgrunder på grund av processekonomisk hänsyn och det finns statliga utredningar i Sverige som

¹⁰⁴ Idéskrift, december 2006, Riksåklagaren, s. 84 f.

föreslagit att strafflindring också ska gälla medverkan vid egen brottslighet är det inte med den argumentationen främmande att då också utvidga det till angivelse av annans brottslighet.¹⁰⁵

Det som är intressant utifrån ett kronvittnesperspektiv är att *Beredningen för rättsväsendets utveckling* skriver i sitt huvudbetänkande: ”**Det bör inte nu införas en särskild bestämmelse som innebär att den tilltalades medverkan vid utredningen av andras brott kan beaktas vid straffmätningen och påföljdsvalet**”.¹⁰⁶ I direktiven till *En översyn av påföljdssystemet* står det ”*En särskild utredare ska göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare. (...) Översynen ska omfatta de frågor som beskrivits nedan. Det står utredaren fritt att ta upp även andra frågor inom ramen för uppdraget.*”¹⁰⁷ Jag menar att vi kan se en positionsförflyttning i det svenska utredningsväsendet. Det finns därför en möjlighet att den pågående statliga utredningen kan, om man inte går Norges och Danmarks väg med en lagstadgad strafflindringsgrund för angivelse av andras brottslighet, utvidga 29 kap. 5 § tredje punkten BrB till att också omfatta medverkan vid egen brottslighet.

Jag tycker att den möjlighet som HD öppnat upp för genom sitt prejudikat om strafflindring till personer som riskerar allvarlig förföljelse, trakasserier eller fara för sitt eget liv, givetvis ska omfattas av billighetsskäl och 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB. Jag tycker att det är rimligt och jag tycker också det ligger i linje med den humanitetsprincip – och proportionalitetsprincip – som genomsyrar vårt påföljdsbestämningssystem. Om det finns risk för allvarliga repressalier och domstolen har gjort bedömningen att gärningspersonen ska stå under polisens personskyddsprogram finns det idag en undantagsmöjlighet i 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB. Det finns ingen anledning sett i ljuset av de nackdelar ett renodlat kronvitnesssystem skulle innebära att lyfta in ett generellt stadgande i lagtext.

Om den pågående statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet* öppnar upp för att ge strafflindring mer explicit i lagtext vid medverkan av egen brottslighet kommer diskussionen om även angivelse av andras brottslighet ånyo att lyftas. Huvudargumentet för att ge strafflindring vid egen brottslighet är oftast utredningsskäl och processekonomiska hänsyn och därför är steget till ett kronvitnesssystem rent hypotetiskt inte så långt, då det är samma argument som brukar föras fram.

Den statliga utredningen *En översyn av påföljdssystemet* behöver också fundera på om det är rimligt att använda den prejudikatsöppning som finns i 29 kap. 5 § åttonde punkten BrB vid hot om allvarliga repressalier framgent genom utvecklingen i rättspraxis. Eller om den svenska lagstiftaren mer explicit vill reglera utvecklingen i rättspraxis genom att utvidga billighetsskäl i lagtext.

¹⁰⁵ Olsson, SvJT 2010 s. 483

¹⁰⁶ SOU 2005:117, s. 65. Det fetmarkerade är författarens markering.

¹⁰⁷ Dir 2009:60, s. 9. Det fetmarkerade är författarens markering.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur och artiklar

Aspelin, Erland, *Straffets grunder – historisk bakgrund*, Svensk Juristtidning 1999 s. 124

Borgeke, Martin, *Att bestämma påföljd för brott*, Nordstedts Juridik, Solna 2008

Holmqvist, Lena, *Billighetshänsyn*, Svensk Juristtidning 1999 s. 189

Jareborg, Nils, *Påföljdbestämmningens struktur*, Svensk Juristtidning 1992 s. 257

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, Nordstedts Juridik, Stockholm 2004

Lindberg, Gunnel, *Åklagareetik*, Svensk Juristtidning 1997 s. 197

Nilsson, Tomas, *Ett reformerat påföljdssystem – synpunkter från en försvarare*, Svensk Juristtidning 2010 s. 474

Olsson, Thomas, *En ny strafflindringsgrund*, Svensk Juristtidning 2010 s. 483

Träskman, Per Ole, *Tio år med straffvärdet*, Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab, 2000

Ågren, Jack, *Straffrabatt för kronvittnen som riskerar hot om allvarliga repressalier*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet 2009-2010, Nr 3

Statens offentliga utredningar

SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar*. Slutbetänkande av Strafnivåutredningen

SOU 2005:117 *Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder*. Slutbetänkande av Beredningen för rättsväsendets utveckling.

SOU 2001:74 *Kartellbekämpning*. Delbetänkande av Kartellbekämpningsutredningen.

SOU 1986:14 *Påföljd för brott - om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm*. Huvudbetänkande av Fängelsestraffkommittén.

Propositioner

Proposition 2007/08:135 *Ny konkurrenslag m.m.*

Proposition 2006/07:74 *Om Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot korrupktion*

Proposition 2002/03:146 *Om Sveriges tillträde till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet*

Proposition 2001/02:167 *Ändringar i konkurrenslagen för effektivare kartellbekämpning, m.m.*

Proposition 1994/95:23 *Ett effektivare brottmålsförfarande*

Proposition 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Övrigt offentligt tryck

Direktiv 2009:60 *En översyn av påföljdssystemet*

Justitieutskottets betänkande 1987/88:JuU45 *Om straffmätning och påföljdsval m.m.*

Riksdagens skrivelse rskr 1987/88:404

Utländskt offentligt tryck

Norge

Proposition: Ot.prp. nr.81 (1999-2000) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling mv.)*

Proposition: Ot.prp. nr.8 (2007-2008) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)*

Justitieutskottets betänkande: Innst.O.nr.45 (2000-2001) *Instilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.)*

Stortingets beslut: Besl.O.nr.62 (2000-2001) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.)*

Danmark

Utredningens betänkande: *Straffelovrådets betaenkning om straffastsaettelse og strafferammer I, betaenkning nr. 1424/2002*

Proposition: 2003-2004-L99 *Forslag til lov om aendring af straffeloven och retsplejeloven*

Justitiekommittens betänkande: Betaenkning afgivet af Retsudvalget den 19. februar 2004 *Betaenkning over Forslag til lov om aendring af straffeloven og retsplejeloven.*

Anklagemyndighedens Årsberetning, *Riksadvokaten*, 1998-1999

Riksadvokatens meddelande: *Meddelse nr 11/1998 Behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsaettelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd.*

Finland

Proposition: *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror*, RP 44/2002rd

Övrigt

Brottsförebyggande rådet, *Nytt straffsystem*, 1977:7

Riksåklagaren, *Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål – en idéskrift*, december 2006

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2009 s. 599

Underrätter

Hovrätten för Västra Sverige, B 1236-09

Hovrätten för Västra Sverige, B 2474-09

Hovrätten för Västra Sverige, B 3062-09

Göteborgs tingsrätt, B 9178-08

Vänersborgs tingsrätt, B 238-09

Høyesterett (Norge)

Dom i Høyesterett, 22 december 2004

Rt. 2000 s 31

Rt. 2000 s. 3

Rt. 1999 s. 1895

Rt. 1999 s. 1012

Rt. 1995 s. 242

Højesteret (Danmark)

Højesterets dom afsagt onsdag den 4. maj 2011

U 1998.1317 H (Offentliggjort i Ugeskrift for Retsvaesen 1998)